

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav hospodářských a sociálních dějin
Bakalářská práce

Anna Kolářová
Folklorismus po roce 1948 na příkladu Strakonice
Folklorism after 1948 on the example of Strakonice

Poděkování:

Děkuji vedoucímu této práce prof. Jiřímu Štaifovi za podnětné diskuze a důvěru při řešení práce. Za rozšíření svých interpretačních schopností vděčím předmětům dr. Jana Randáka a dr. Karla Šimy. Za podporu v průběhu celého studia děkuji své rodině a kolegyním a kolegům (nejen) ze Spolku studentů historie, zvláštní dík patří Michalu Cápovi a Martinu Jelínkovi za vzájemnou motivaci v cílové rovině. Práce by jen stěží vznikla bez podpory, připomínek a trpělivosti Jakuba Vrby.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 12. srpna 2019

Anna Kolářová

Abstrakt:

Cílem této bakalářské práce je objasnit, jakou roli hrál fenomén „strakonického dudáka“ při utváření lokální identity města Strakonice. Odpověď hledá za pomoci dvou základních rovin: tou první je fungování Prácheňského souboru lidových písní a tanců mezi lety 1949 a 1989, které ukazuje proměnlivou roli lidové kultury v socialistické společnosti, tou druhou pak oslavy 600. výročí města Strakonice v roce 1967, které nabízejí možnost sledovat symbol dudáka (ve vztahu k dalším referenčním symbolům) přímo v procesu konstruování lokální identity. Těmto dvěma hlavním částem předchází shrnující kapitola o institucionalizaci a odborné reflexi folklorního hnutí v daném období. Práce vychází především z článků v regionálním periodickém tisku, almanachů souboru a dokumentace souboru a oslav uložené ve Státním okresním archivu ve Strakonici. Ukazuje tak, že folklorismus je možné politicky instrumentalizovat nejen na úrovni státu, ale také na úrovni města.

Klíčová slova:

folklorismus, Strakonice, dudáci, identita, regionální dějiny

Abstract:

This bachelor thesis aims to explore the role of a phenomenon of the “Strakonice bagpiper” in constructing of local identity of Strakonice. It uses two main perspectives to achieve this goal: the first one is the changing role of the folk culture under socialism, demonstrated on the example of activities of the Prácheň Ensemble from Strakonice between 1949 and 1989; the second one are the celebrations of 600th anniversary of Strakonice in 1967, that enable to observe the bagpiper (in relation to other symbols) during the process of construction of local identity. A preceding chapter summarizes the institutionalization and of the folklore movement in the given period and current research regarding the movement. The thesis uses articles in regional newspapers, annuals of the Ensemble and a documentation of the Ensemble and the anniversary deposited in the Strakonice District Archive. The thesis presents the possibilities of a political use of the folklore movement in a local context.

Keywords:

folklore movement, Strakonice, bagpipers, identity, regional history

Obsah

1.	Úvod	7
2.	Folklorismus mezi lety 1945 a 1989	10
2.1	Co je folklorismus	10
2.2	Předúnorové kontinuity	10
2.3	Padesátá léta a „nová tvorba“	12
2.4	Sedmdesátá léta a vědecké bádání	14
2.5	Odborná reflexe po roce 1989	15
3	Prácheňský soubor lidových písní a tanců	17
3.1	Dudácká muzika Jiřího Malkovského	17
3.2	Vznik Prácheňského souboru lidových písní a tanců	18
3.3	Lidové písně a tance v myšlení 50. let	19
3.4	„Nová tvorba“	20
3.5	Prácheňský soubor ve filmu	22
3.6	Spartakiády a další typy akcí	23
3.7	Jihočeské slavnosti písní a tanců	25
3.8	Proměny myšlení o lidové kultuře	25
3.9	Souborová krize	27
3.10	Cesty do zahraničí	29
3.11	Mezinárodní dudácký festival	31
3.12	Závěr	32
4.	Oslavy výročí 600 let Strakonice	33
4.1	Odvození termínu oslav	33
4.2	Přípravy oslav	34
4.3	Zahájení jubilejního roku	35
4.4	Setkání se slavnými rodáky	36
4.5	Strakonický dudák	37
4.6	Bejvávalo: Já jsem ze Strakonice	39
4.7	600 let Strakonice v amatérském filmu	41
4.8	Hlavní oslavy	42
4.9	Závěr	44
5.	Závěr	47
6.	Seznam literatury a pramenů	48
6.1	Literatura	48
6.1.1	Články	48
6.1.2	Monografie, sborníky a katalogy	48
6.1.3	Online zdroje	49
6.2	Prameny	50
6.2.1	Archivní prameny	50
6.2.2	Periodika	50
6.2.3	Audiovizuální prameny	50
6.2.4	Publikace	50

1. Úvod

Melodii stejnojmenné lidové písně hraje v televizním filmu *Já jsem ze Strakonice* z cyklu *Bejvávalo* dudák vycházející z brány strakonického hradu. V následující scéně se k němu druhým hlasem přidá další – opouštějící prodejnu s lahůdkami. Vícehlas doplní ještě dudák vycházející ze dvora vesnického stavení, další pak ze vchodu domu na panelovém sídlišti, a nakonec trojice dudaček odcházející z restaurace na náměstí, kde spolu se zbylými dudáky za přihlížení překvapených strakonických občanů skladbu dohrají. Tato na první pohled bizarní scéna však při pohledu druhém nastoluje řadu otázek: Co symbolizuje „strakonický dudák“ v roce 1967? Jakou roli hraje folklorismus v socialistické společnosti? Jaké jsou předpoklady úspěšné politické instrumentalizace tohoto fenoménu? Má ještě „dudáctví“ co říci městu, které se v té době prezentuje jako moderní průmyslové centrum kraje?

Práce, která si klade za cíl tyto otázky zodpovědět, bude sledovat dvě hlavní roviny, jejichž průsečíkem je právě uvedená filmová scéna. Tou první je fungování Prácheňského souboru (lidových) písní a tanců, na němž se pokusím konkrétně ukázat proměny uvažování o lidové kultuře a její roli v socialistické společnosti. Tou druhou jsou oslavy výročí 600 let Strakonice v roce 1967, které nabízejí možnost nahlížet jak Prácheňský soubor, tak celý fenomén „strakonického dudáka“ přímo v procesu konstruování lokální identity.

Utváření (lokální) identity chápu jako proces ve stejném smyslu, pro který Rogers Brubaker a Frederick Cooper navrhuji nahradit pojem *identita* (*identity*) pojmem *identifikace* (*identification*).¹ Oslavy výročí města považuji za ideální příležitost pro studium konstruování lokální identity ze dvou hlavních důvodů. Za prvé se jedná primárně o festivitu, tedy sociální praxi, jejímž podstatným znakem je její kolektivita. Účastí jednotlivců na slavnosti dochází ke kolektivní efervescenci, tedy společnému prožitku, který vede k posílení pocitu kolektivity a sounáležitosti ve skupině.² Jinými slovy tak v tomto konkrétním příkladě občané

¹ BRUBAKER, Rogers, COOPER, Frederick. *Beyond „Identity“*. Theory and Society. 2000, 29(1), zde s. 14-17.

² Tuto základní tezi poprvé vyjádřil, v souvislosti s náboženskými rituály, francouzský sociolog Émile Durkheim ve své práci *Elementární formy náboženského života* (1912). K dalšímu vývoji teorií festivalu v sociokulturní antropologii, evropské etnologii a historické

města posilují svou kolektivní identitu. Za druhé je hlavním předmětem oslav město samotné, a je tedy nutné se k němu v rámci slavností i v rámci mediálních výstupů opakovaně vztahovat. Různí aktéři tak různými způsoby definují, co Strakonice jsou. K identifikaci dochází jak směrem dovnitř komunity (hlavní oslavy, slavnostní zasedání Městského národního výboru, články v místních novinách), tak směrem ven (televizní film, články v krajských a celostátních periodikách).

Vycházím z předpokladu, že identifikace je výsledkem symbolické akce, tedy „*hlavní formy interakce politických elit s veřejností (...) používané k zajištění legitimacy moci a posílení autority vládnoucích. Symboly jsou používány k vyvolání emocí a nadšení pro politiku a k vyjádření identifikace s určitou politikou nebo politickou silou...*“³ Tato práce si klade za úkol zanalyzovat, jak byl politickými elitami instrumentalizován symbol „strakonického dudáka“, a to jak v synchronní (v případě výročních oslav, při nichž je možné zároveň sledovat také ostatní symboly používané k identifikaci), tak v diachronní (proměny instrumentalizace lidové kultury v čase na příkladu strakonického folklorního souboru). Časově ohraničena je lety 1948 a 1989 s důrazem na období do roku 1967 (včetně), kdy ve folklorním hnutí docházelo k výraznějším proměnám než v období normalizace.

Jedním z hlavních impulsů k sepsání této práce, kromě mého osobního vztahu ke Strakonícím, byla dosavadní absence historických prací věnovaných problematice vztahu lidové kultury a identity, stejně jako lidové kultury a socialistické společnosti. Oběma tématům se však částečně věnují příbuzné disciplíny – dějiny umění a evropská etnologie. Současný stav bádání bude popsán na konci následující kapitoly, která předchází oběma hlavním částem práce. Tato kapitola bude věnována folklorismu mezi lety 1945⁴ a 1989 a jeho vědecké reflexi jak před rokem 1989, tak po něm. Folklorismus a etnologická věda se nachází ve velmi, možná až příliš úzkém vztahu vzájemného ovlivňování, jak dokazuje například existence a výzkumný a organizační záměr Národního ústavu lidové kultury.

vědě blíže ŠIMA, Karel. *Od obyčejů k performancím aneb jak studovat festivity moderní doby?*. Studia Ethnologica Pragensia, 2017; (1), s. 17-49.

³ HOLÝ, Ladislav. *The little Czech and the great Czech nation. National identity and the post-communist transformation of society*. Cambridge, 1996, s. 3. Holý při tvorbě této definice vychází z knihy Davida I. Kertzera *Ritual, Politics, and Power* (Yale, 1988).

⁴ Jakkoli tématem této práce je folklorismus po roce 1948, považuji institucionalizaci folklorního hnutí za důkaz, že tento rok nebyl naprostým přelomem, ale že stát po tomto roce plynule navazoval na třetí republiku.

Vzhledem k odlišnému charakteru obou hlavních částí této práce jsem při jejich tvorbě vycházela z částečně z jiných pramenů. Základní kostrou kapitoly o Prácheňském souboru písní a tanců jsou informace získané z almanachů souboru z let 1964, 1975, 1979, 1984 a 1999, doplněné o novinové články a dokumenty z rozsáhlého a doposud nezpracovaného fondu Prácheňský soubor lidových písní a tanců, uloženého ve Státním okresním archivu Strakonice. Uvědomuji si, že se jedná o problematický pramen vzhledem k tomu, že si jej soubor, resp. jeho umělecký vedoucí Josef Režný, vytvořil sám a měly být pro soubor reprezentativní. Věcné informace jako např. data a místa vystoupení jsem v průběhu archivního výzkumu ještě dodatečně ověřovala v dobových novinových člancích a dokumentaci, a naopak některá osobněji zabarvená líčení se v práci pokouším analyzovat – fakt, že se jedná o reprezentativní dokument, v tomto ohledu naopak znamená, že je pro pozorování změn uvažování o lidové kultuře i samotném folklorním hnutí velmi příhodným pramenem.

Více analytická kapitola o oslavách strakonického výročí v roce 1967 vychází z článků z regionálního tisku, především podnikového týdeníku *Naše noviny – Časopis pracujících ČZM n. p. v Strakonici* – nositele Řádu práce a krajského deníku *Jihočeská pravda – Orgán Jihočeského krajského výboru KSČ*. Doplněné jsou o materiály z výše zmíněného fondu a z fondu Městský národní výbor Strakonice, uloženého v témže archivu. Bližší pozornost je věnována také reprezentaci Strakonic ve filmu *Bejvávalo. Já jsem ze Strakonic*.⁵

⁵ *Bejvávalo. Já jsem ze Strakonic* [film]. Režie Zdeněk PODSKALSKÝ. ČSSR, 1967.

1. Folklorismus mezi lety 1945 a 1989

2.1 Co je folklorismus

Pojem „folklorismus“ byl do (německého) etnografického diskurzu poprvé zaveden na počátku 60. let 20. století dvěma články Hanse Mosera, *Folklorismus in unserer Zeit* a *Der Folklorismus als Forschungsproblem der Volkskunde*, kde folklorismus definuje jako „zprostředkování a předvádění lidové kultury z druhé ruky“.⁶ Z těchto prací vychází také Herman Bausinger ve svém článku „Folklorismus“ jako mezinárodní jev, jehož vydání v Národopisných aktualitách v roce 1970 v překladu Oldřicha Sirovátky je považováno za první představení tohoto termínu české etnografii.⁷ V tomto článku autor popisuje folklorismus jako projevy lidových tradic vytržené ze svého původního kontextu, akcentování divácké stránky těchto tradic a umělé zdůrazňování místní kultury navzdory nejen přirozeným nivelizačním tendencím, ale také faktu, že folklorismus sám je fenoménem mezinárodním, přítomným minimálně ve všech průmyslových zemích.⁸

2.2 Předúnorové kontinuity

Organizované folklorní hnutí v Československu po roce 1948 plynule navazovalo na folklorní aktivity za první republiky, okupace i čím dál rozvinutější činnost po konci druhé světové války organizovanou pod hlavičkou národopisných sekcí při osvětových radách národních výborů – ty měly programově šířit novou osvětovou výchovu částečně inspirovanou Sovětským svazem a jinými slovanskými státy.⁹ Inspirace sovětskými vzory je patrná i na méně institucionalizované úrovni, kdy byli zakládající členové souborů i veřejnost obecně ovlivněni vystoupeními sovětských souborů v roce 1945.¹⁰ Do poválečného období spadají také počátky folklorního festivalu ve Strážnici – jeho první ročník

⁶ BAUSINGER, Hermann. „Folklorismus“ jako mezinárodní jev. Národopisné aktuality, 1970; 7 (3–4), s. 217.

⁷ JANČÁŘ, Josef. *Institucionalizace folklorismu v českých zemích*. Národopisná revue, 2015; 25 (4), s. 273.

⁸ BAUSINGER, Hermann. „Folklorismus“ jako mezinárodní jev, s. 217–221.

⁹ PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Folklorismus v historických souvislostech let 1945–1989 (na příkladu folklorního hnutí v České republice)*. Národopisná revue, 2008; 18 (4), s. 188.

¹⁰ Tamtéž, s. 189.

se pod tehdejšími názvy *Československo v tanci a ve zpěvu* konal v roce 1946. Akce, probíhající v 50. letech jako *Slavnosti lidového zpěvu a tance ve Strážnici*, se po roce 1948 změnila v masovou událost, která po vizuální (kombinace lidových motivů, symbolů Komunistické strany a portrétů K. Gottwalda a J. V. Stalina) i dramaturgické (tzv. „nová tvorba“, kombinující lidovou hudbu a tanec se soudobými texty, např. o splnění plánu) stránce plnila agitační roli.¹¹ Lidové umění mělo pomoci utvářet obraz národa budujícího nové společenské pořádky, jak dokládá například publikace *Strážnické slavnosti: svědek nového rozmachu lidového umění v naší vlasti* z roku 1955: „Lidové umění je jedním z hlavních zdrojů, z nichž učí čerpat naše pracovníky v umění komunistická strana a lidově demokratická vláda, aby se jim dařilo vytvářet taková umělecká díla, která by byla hodna národa, jenž buduje nový, socialistický společenský řád. Dokladem takového zdravé, protože vskutku lidové kulturní politiky je i vznik tradice Strážnických slavností, jako vůbec onen stále zřejmější národní a lidový rys našeho dnešního kulturního života.“¹²

Roku 1946 rovněž započaly přípravy Slovanské zemědělské výstavy, ačkoli ta se pak konala až po únorovém převratu, v květnu 1948, kdy se stala de facto manifestem sociálního realismu. Zároveň bylo jejím úkolem změnit obraz pracovníků v zemědělství z tradičních majitelů půdy (se silným napojením na meziválečné agrárníky) na třídně uvědomělé družstevníky. Pro sledování vztahu státu a folklorismu je především podstatné, že právě na této akci bylo veřejnosti poprvé představeno Ústředí lidové a umělecké výroby (ÚLUV).¹³ Ten byl založen již v roce 1945 dekretem prezidenta republiky jako zajišťující organizace pro lidovou tvorbu.¹⁴ V roce 1948 byl sloučen s podobnou institucí, Svazem československého díla. ÚLUV povinně sdružoval řemeslníky a byl pro ně v podstatě jediným způsobem, jak mohli dále fungovat po znárodnění. V roce 1956 změnil svůj název na Ústředí lidové umělecké výroby, takže lidové výroba se stala

¹¹ Festival Slavnosti lidového tance ve Strážnici (HEJMOVÁ, A.). In: BARTLOVÁ, Milena a kol. *Budování státu: reprezentace Československa v umění, architektuře a designu*. Praha: UMPRUM, 2015, s. 236.

¹² HAVLÍČEK, Stanislav. *Strážnické slavnosti: svědek nového rozmachu lidového umění v naší vlasti*. Gottwaldov: Krajské museum, 1955, s. 10.

¹³ HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada: Užití, využití i zneužití folkloru a lidového umění. In: BARTLOVÁ, Milena a kol. *Budování státu*, s. 187.

¹⁴ MINAŘÍKOVÁ, Běla. Ústředí lidové umělecké výroby (ÚLUV). In: PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ (ed.). *Od folkloru k folklorismu. Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 235.

jediným objektem jeho zájmu (předtím se orientoval i na další typy užitého umění). V rámci této organizace spolupracovali etnografové, řemeslníci a profesionální designeři na tvorbě textilu, oblečení (např. i krojů pro folklorní soubory), keramiky či nábytku; výrobky byly mimo jiné prodávány v síti prodejen Krásná jizba.¹⁵

2.3 Padesátá léta a „nová tvorba“

Počet souborů se po roce 1948 rychle zvýšil.¹⁶ Tyto „soubory lidových písní a tanců“ fungovaly nejčastěji pod hlavičkou místních organizací Revolučního odborového hnutí, Československého svazu mládeže, Domů osvěty nebo Jednotných zemědělských družstev. Dalším skokem v rozvoji institucionalizované folklorní činnosti bylo vystoupení *Veselice krojovaných skupin* v rámci *I. celostátní spartakiády* v roce 1955. Na Strahově v rámci něj vystoupilo asi 6 000 tanečníků z celkem 500 souborů – téměř polovina z nich vznikla přímo kvůli této spartakiádní skladbě.¹⁷ Lidové motivy byly využity i na *II. celostátní spartakiádě* o pět let později – tentokrát ve skladbě *Píseň rodné země*, zobrazující různé vesnické zvyky.¹⁸

Spartakiádní vystoupení nebyly zdaleka jediným způsobem, jakým folklorismus zasáhl do masové populární kultury; v souvislosti s folklorním hnutím 50. let bývá zmiňován¹⁹ film *Zítřka se bude tančit všude* (1952). Ten dobře dokumentuje tehdejší vizi „lidového umění“ – vedoucí souboru, etnograf Pavel, zpočátku trvá na profesionální úrovni souboru a repertoáru, ale postupně si uvědomí, že chce-li pracovat s lidem a pro lid, je kromě práce s původními materiály a jeho dalším sběrem nutno přistoupit na jistou „amaterizaci“ a motivy reagující na současnost – v závěrečném vystoupení souboru na Světovém festivalu

¹⁵ ŽIŽKOVÁ, Lenka. *Slavné počátky a neslavné konce Krásné jizby a Ústředí lidové umělecké výroby*. Národopisná revue, 2008; 18 (3), s. 130–134. Viz také KŘÍŽOVÁ, Alena: Kroj jako výraz národní / regionální identity. In: KŘÍŽOVÁ, Alena, PAVLICOVÁ, Martina a VÁLKA, Miroslav. *Lidové tradice jako součást kulturního dědictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 80–81.

¹⁶ PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Folklorismus v historických souvislostech*, s. 189.

¹⁷ JANČÁŘ, Josef. *Institucionalizace folklorismu*, s. 273–274.

¹⁸ HARASIMOWICZ, Marta Maria. Československá spartakiáda jako příklad novodobého mýtu [online]. 2017 [cit. 22. 2. 2018]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/137504>. Vedoucí práce Petr A. Bílek., s. 108.

¹⁹ STAVĚLOVÁ, Daniela. *Zítřka se bude tančit všude, aneb jak jsme se protancovali ke svobodě. Dichotomie tzv. folklorního hnutí druhé poloviny 20. století*. Český lid, Praha, 2017; 104 (4), s. 412 i samotný název práce.

mládeže a studentstva ve (východním) Berlíně se proto mimo jiné objevují masky karikující kapitalisty, atomovou bombu či píseň oslavující práci v továrně.²⁰

Po prudkém vzestupu folklorního hnutí podmíněném především politickou atmosférou přející jak „lidovému umění“, tak novým formám čerpající z lidového prostředí inspiraci, dochází na konci 50. let k útlumu podobných aktivit a k tematizaci tzv. tíhy folkloru.²¹ Článek s názvem *Tíha folkloru* od spisovatele Vladimíra Mináče, kritizující důraz, který dobová kulturní politika na lidové umění kladla, vyšel v Literárních novinách v roce 1958 a byl počátečním impulzem k přehodnocování dosavadního přístupu ze strany odborníků i části veřejnosti; k žádné výraznější odborné reflexi ale vzhledem k politickému klimatu nedošlo.²²

Již během druhého ročníku folklorního festivalu ve Strážnici v roce 1947 vznikl mezi pořadateli nápad na zřízení instituce, která by se kromě pořádání festivalu odborně zabývala lidovou kulturou. To se však stalo skutečností až v roce 1956, kdy rozšířením kanceláře slavností vzniklo Krajské středisko lidového umění. Zřizovatelem byl Krajský národní výbor v Gottwaldově. Kromě sbírání a uchovávání dokladů lidového umění a organizace festivalu měli metodicky pomáhat kulturně osvětovým zařízením. K dalšímu prohloubení metodické činnosti dochází po roce 1960, kdy KSLU začalo spadat pod Jihomoravský krajský národní výbor v Brně. V 60. letech se na rozvoji činnosti významně podílel etnograf Josef Tomeš, který do KSLU nastoupil v roce 1962 a o dva roky později se stal vedoucím redaktorem nově založeného odborného časopisu *Národopisné aktuality*.²³

V roce 1968 dostala instituce nový název Ústav lidového umění ve Strážnici. Na konci 60. let a v 70. letech došlo k umocnění popularizační funkce Ústavu, který kromě publikací, výstav na strážnickém zámku a skanzenu otevřel také Muzeum jihovýchodní Moravy (stavba zahájena 1973, první část otevřena 1981). Pracovníci ÚLU působili i v mnoha dalších institucích zabývajících se lidovou kulturou, bylo organizováno množství seminářů a konferencí. V ÚLU se nacházela dokumentace folklorních festivalů z celého Československa i lidových zvyků a obyčejů.²⁴

²⁰ *Zítra se bude tančit všude* [film]. Režie Vladimír VLČEK. ČSR, 1952.

²¹ STAVĚLOVÁ, Daniela. *Zítra se bude tančit všude*, s. 412.

²² PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Folklorismus v historických souvislostech*, s. 191 a 195.

²³ *Ústav lidové kultury*. In: PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ (ed.). *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 232-233.

²⁴ Tamtéž.

Primární funkcí instituce ale bylo metodologické a odborné poradenství pro soubory a pořadatele folklorních festivalů, což ostatně zůstává jeho úkolem doposud (mezi lety 1991 a 2004 fungoval pod názvem Ústav lidové kultury, dnes se nazývá Národní ústav lidové kultury), stejně jako organizace Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici.²⁵

2.4 Sedmdesátá léta a vědecké bádání

Právě na seminářích ke strážnickému festivalu proběhla v 60. letech nejvýraznější odborná polemika o folklorismu, ovlivňující jeho další směřování nejen samotného festivalu, ale celého folklorního hnutí v Československu. Do té se zapojili především absolventi etnografie brněnské univerzity, mimo jiné Václav Frolec, Dušan Holý, Oldřich Sirovátka či Josef Jančář.²⁶ Příspěvky k tomuto tématu byly publikovány jednak v nově založeném odborném strážnickém čtvrtletníku *Národopisné aktuality*, založeném v roce 1964, jednak ve sborníku *Strážnice 1946–1965*, který ke dvacátému výročí festivalu vydalo v roce 1966 brněnské nakladatelství Blok. Od 70. let 20. století se pak soudobý folklorismus, tedy nejen folklor samotný, stává předmětem vědecké reflexe.²⁷ O tom svědčí desetisvazková edice sborníků příspěvků ze strážnických symposií nazvaná *Lidová kultura a současnost*, která pod edičním vedením Václava Frolce vycházela mezi lety 1974 a 1985 v již zmíněném nakladatelství Blok.²⁸ Badatelské snahy charakterizuje Frolec v předmluvě ke třetímu svazku této edice, *Lidové umění a dnešek* (1977), takto: „Jestliže v současných snahách o objektivní poznání funkce lidového umění setkávají se hlediska vědecká, umělecká a kulturně politická na jedné platformě, je to myslím logické vyvrcholení dlouhodobého tříbení názorů a hledisek, výraz úsilí o komplexní teoretické i praktické řešení uvedené problematiky. Sympatické je, že tyto snahy nemají pouze jednorázový charakter. Naopak lze už dnes hovořit o hnutí, které má systematickou povahu a je založeno na střídém vědeckém pohledu,

²⁵ O nás. In: *Národní ústav lidové kultury* [online]. 8. 3. 2017 [cit. 9. 8. 2019]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/nulk-2/>.

²⁶ KRIST, Jan a PAVLICOVÁ, Martina. *Národní ústav lidové kultury a Mezinárodní folklorní festival ve Strážnici. (K 60. výročí založení ústavu a 70. výročí konání festivalu)*. *Národopisná revue*, 2015; 25 (4), s. 279.

²⁷ JANČÁŘ, Josef. *Institucionalizace folklorismu*, s. 274.

²⁸ Přehled vydaných sborníků. In: *Národní ústav lidové kultury*. [online]. 19. 2. 2017. [cit. 22. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/2017/02/19/prehled-vydanych-sborniku/>.

zbaveném romantických představ a přání. Jeho charakteristickým rysem je rovněž to, že se snaží při vši komplexnosti řešit jednotlivé problémy etapovitě.“²⁹

2.5 Odborná reflexe po roce 1989

Práce, které by se věnovaly instrumentalizaci lidové kultury, folklorního hnutí a do jisté míry také etnografické vědy a odborných institucí, které měly na jeho projevy vliv, začaly pochopitelně vznikat až po sametové revoluci. Zatímco historickou vědou je toto téma prozatím opomíjeno, věnují se mu badatelé a badatelky z oboru etnologie a částečně také dějin umění.³⁰ Ti vztah politiky a druhotné existence lidové kultury sledovali například v rámci výstavy *Budování státu. Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu* (Národní galerie v Praze, listopad 2015–únor 2016), která vznikla pod vedením Mileny Bartlové a byla spolu s výsledným katalogem³¹ hlavním výstupem grantu Ministerstva kultury ČR Národní a kulturní identita (NAKI), či souvisejícího sborníku *Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity* od stejné editorky.³² Politická instrumentalizace lidové kultury byla silně tematizována také v rámci nedávné výstavy *Jdi na venkov! Výtvarné umění a lidová kultura v českých zemích 1800–1960* (Západočeská galerie v Plzni, březen–květen 2019)³³ a příslušného katalogu.³⁴

²⁹ FROLEC, Václav (ed.): *Lidové umění a dnešek*. Brno: Blok, 1977, s. 13.

³⁰ Vzhledem k zaměření práce na lokální a celostátní kontext bude představena pouze odborná literatura české provenience. Ze zahraničních prací považuji za nutné zmínit alespoň práci Hanny Walsdorf, srovnávající politickou instrumentalizaci lidového tance v období německého národního socialismu a Německé demokratické republiky: WALSDORF, Hanna. *Bewegte Propaganda. Politische Instrumentalisierung von Volkstanz in den deutschen Diktaturen*. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2010. Nevyhnutelně na dědictví období před rokem 1989 naráží také nedávná publikace Josepha Grim Feinberga o autenticitě v současném slovenském folklorním hnutí. FEINBERG, Joseph Grim. *Vrátiť folklór ľudom: dialektika autentickosti na súčasnom Slovensku*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2018.

³¹ BARTLOVÁ, Milena a kol. *Budování státu: reprezentace Československa v umění, architektuře a designu*. Praha: UMPRUM, 2015.

³² BARTLOVÁ, Milena a kol. *Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity*. PRAHA: UMPRUM, 2017.

³³ K problematickému představení vztahu politiky, umění a režimu v rámci této výstavy viz ŠIMA, Karel. Co je a co není lidové?. In: *artalk.cz*. [online]. 24. 4. 2019 [cit. 8. 8. 2019]. Dostupné z: <https://artalk.cz/2019/04/24/co-je-a-co-neni-lidove/>.

³⁴ WINTER, Tomáš a Pavla MACHALÍKOVÁ (ed.). *Jdi na venkov! Výtvarné umění a lidová kultura v českých zemích 1800–1960*. Řevnice a Praha: Arbor vitae societas a Artefactum - nakladatelství Ústavu dějin umění AV ČR, v.v.i., 2019.

Co se týče etnologie, byla role folklorního hnutí mezi lety 1945 a 1989 obecněji tematizována v některých soubornějších dílech a člancích vydaných ve výše zmíněném Ústavu lidové kultury (později Národním ústavu lidové kultury) ve Strážnici – především v textech Josefa Jančáře³⁵ či badatelské dvojice Martiny Pavlicové a Lucie Uhlíkové.³⁶ Poslední dvě jmenované se účastní právě probíhajícího grantového projektu *Tíha a beztíže folkloru: Folklorní hnutí druhé poloviny 20. století v českých zemích* na Etnologickém ústavu AV ČR pod vedením Daniely Stavělové. Ten si klade za úkol za pomoci orální historie, textové analýzy a antropologického studia předváděných folklorních obsahů vystihnout „ambivalentní význam jevu a jeho politické konotace pohledem jeho aktérů“ v širších socio-kulturnějších souvislostech.³⁷ Hlavním výstupem má být kolektivní monografie a sborník z mezinárodní konference, v období dokončování této práce však bylo možné vycházet pouze ze dvou článků z časopisu *Český lid*.³⁸ Jakkoli si stejně jako řešitelky a řešitelé tohoto grantu kladu za cíl zmapovat společenské a kulturní konotace folklorismu mezi lety 1948 a 1989, nevěnuji tolik pozornosti členům folklorních souborů a jejich osobním motivacím, ale spíše jejich prezentaci navenek. Vzhledem k fenoménu „strakonického dudáka“ i oslavám výročí navíc akcentuji aspekt lokální identity a vztahu mezi vnímáním dějinnosti a folklorismem.

³⁵ JANČÁŘ, Josef a KRIST, Jan. *Národopisné slavnosti a folklorní festivaly v České republice*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2007.

JANČÁŘ, Josef. *Etnografie na Moravě a ve Slezsku v limitech 20. století*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2014.

JANČÁŘ, Josef. Institucionalizace folklorismu v českých zemích. *Národopisná revue*. 2015; 25 (4)

³⁶ PAVLICOVÁ, Martina a LUCIE UHLÍKOVÁ (ed.). *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. Tato kniha má také svůj „český protějšek“ – VONDRUŠKOVÁ, Alena (ed.). *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí v Čechách*. Strážnice: Ústav lidové kultury Strážnice, 2000.

PAVLICOVÁ, Martina a LUCIE UHLÍKOVÁ. *Folklorismus v historických souvislostech let 1945–1989 (na příkladu folklorního hnutí v České republice)*. *Národopisná revue*, Strážnice, 2008; 18 (4).

³⁷ GA17-26672S. *Tíha a beztíže folkloru: Folklorní hnutí druhé poloviny 20. století v českých zemích*. In: *TA ČR Starfos* [online]. Nedatováno [cit. 10. 8. 2019]. Dostupné z: <https://starfos.tacr.cz/cs/project/GA17-26672S>.

³⁸ PAVLICOVÁ, Martina a LUCIE UHLÍKOVÁ. (2018). „Něco za něco...“: *Folklorní hnutí v českých zemích ve světle totalitární kulturní politiky*. *Český lid*, 2018; 105 (2).

STAVĚLOVÁ, Daniela. *Zítřka se bude tančit všude, aneb jak jsme se protancovali ke svobodě. Dichotomie tzv. folklorního hnutí druhé poloviny 20. století*. *Český lid*, Praha, 2017; 104 (4).

3 Prácheňský soubor lidových písní a tanců

3.1 Dudácká muzika Jiřího Malkovského

Základem pozdějšího Prácheňského souboru písní a tanců byla Dudácká muzika Jiřího Malkovského, která, jak již její název napovídá, vznikla okolo jednoho ze členů dudácké rodiny Malkovských.³⁹ Kapelu ale umělecky vedl gymnazista Josef Jelínek. Vznikla na podzim roku 1942 sloučením „kvarteta mladých“, které se pravidelně scházelo v Čelakovského domku, a dudácké muziky, která postupně vznikala od roku 1937 v rámci skautského oddílu na Plevně.⁴⁰ Celá kapela však byla amatérská a do značné míry improvizovaná jak z hlediska dramaturgického a hudebního, tak z hlediska krojů (*„Všechno bylo v krojích, které jsme si sami opatřovali, holinky většinou půjčené od Selské jízdy nebo od četníků.“*).⁴¹ Kulturní život ve Strakonici v době protektorátu popisuje Josef Režný, který v dudácké muzice hrál na basu, v 1965 následovně:

*„V období dusných protektorátních a válečných let se nevyhnul veřejný společenský a kulturní život v Strakonici jisté konvenci a formálnosti, zvyšované výrazně maloměstskou atmosférou. Tento stav dráždil a přímo provokoval mimo jiné zejména část studentů a mladých dělníků, kteří se zprvu názorově izolují v menších či větších skupinkách, ale později hledají způsob, jak by mohli své názory, své vzepření proti tíze, konvence a doby projevit. (...) V tomto ovzduší iniciativy mladých a v atmosféře vzájemného podnětného provokování, vznikla i skupina kolem Strakonické dudácké kapely, která se postupně stále uvědoměleji uchyluje ke kořenům národní kultury, k českému lidovému umění, což je zřejmým projevem kulturně politické reakce na léta okupace. Všecky tyto mladé pokrokové skupiny se vědomě distancují od dosavadních forem spolkové činnosti a často urputně navzdory nepřízni doby hledají nové i když obtížnější cesty kulturně společenské angažovanosti.“*⁴²

³⁹ REŽNÝ, Josef. *Po stopách dudáků na Prácheňsku*. Strakonice: Muzeum středního Pootaví, 2004, s. 158-169.

⁴⁰ REŽNÝ, Josef. *Almanach Prácheňského souboru: k 25. výročí Dudácké kapely ze Strakonice a k 15. výročí Prácheňského souboru*. Strakonice: Jednotný závodní klub ROH, 1965, s. 4. Viz také REŽNÝ, Josef. *Po stopách...*, s. 161

⁴¹ REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 6.

⁴² REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 7.

V podstatě tak opakuje motivy, které se v souvislosti s rozvojem folklorního hnutí ve 20. století často vyskytují především v textech z padesátých let.⁴³ K těmto motivům patří: kritika maloměšťáctví a buržoazie, která lidové umění nedoceňovala nebo jím přímo pohrdala; mladí lidé a dělníci jako nositelé změny a zároveň (lidových) tradic; uvědomělá, a především společensky angažovaná práce s folklorem; lidové umění jako projev české národní kultury (spíše než projev regionalismu). Zároveň se v těchto textech často objevuje tvrzení, že folklorní aktivity byly formou kulturního odporu vůči protektorátní moci. Jakkoli to tak samotní aktéři mohli vnímat, protektorátní stát do jisté míry depolitizovaným projevům lidové kultury nebránil.⁴⁴

3.2 Vznik Prácheňského souboru lidových písní a tanců

Protektorátní dudácká skupina se po konci války postupem rozpadla, ale na konci roku 1949 vznikl ze členů, kteří neodešli za prací či studiem ze Strakonice (Josef Režný, Marie Šimková a Jiří Malkovský) Národopisný soubor při závodní skupině Československého svazu mládeže v České zbrojovce. Když bylo o rok později, přesněji 4. dubna 1950, ve zbrojovce založeno Revoluční odborové hnutí, byl soubor jeden z devíti, které ho zakládaly. Téhož roku se přihlásil do Soutěže tvořivosti mládeže, kde se souboru podařilo, i přes kritiku poroty, která jeho vystoupení označila za „*pokus o lidovou operetu v dobrém slova smyslu*“, získat v ústředním kole čtvrté místo. Jiřího Malkovského mezi krajským a ústředním kolem vystřídal budoucí člen opery Národního divadla Jindřich Jindrák, který se na dudy naučil hrát za necelé dva týdny.⁴⁵

Z Národopisného souboru se po jeho částečném rozšíření stává 12. ledna 1951 Prácheňský soubor. Po Jindřichu Jindrákovi se dud nově ujímá Josef Režný, který i nadále zůstává uměleckým vedoucím souboru. Jedním z prvních úkolů nově

⁴³ Srov. NEJEDLÝ, Zdeněk: O lidové tvořivosti. In: NEJEDLÝ, Zdeněk: *Za kulturu lidovou i národní*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953. HAVLÍČEK, Stanislav. *Strážnické slavnosti: svědek nového rozmachu lidového umění v naší vlasti*. Gottwaldov: Krajské museum, 1955. KARBUSICKÝ, Vladimír (ed.). *Ej, nota, notečka: nové lidové písně*. Praha: SNKLHU, 1954. Z normativnějších pramenů, které měly na souboru přímější dopad, pak např. *Směrnice pro činnost souborů a kroužků lidové umělecké tvořivosti v kulturních zařízeních ROH a závodech*. Praha: ROH ÚRO, 1954.

⁴⁴ ZAHRA, Tara. *Kidnapped souls: national indifference and the battle for children in the Bohemian Lands, 1900-1948*. Ithaca: Cornell University Press, 2008, s. 246

⁴⁵ REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 8.

vzniklého souboru bylo sehnat kroje. Finanční prostředky na jejich pořízení pocházely ještě z předchozího roku, kdy jim je na historické výstavě v Soběslavi po náhodném setkání v hledišti přislíbil ministr informací a osvěty Václav Kopecký. Po vlastních rešerších v literatuře a muzeích se vedení souboru obrátilo na etnografku Jitku Staňkovou, bývalou členku Dudácké muziky Jiřího Malkovského (ta se i tehdy, ještě jako gymnaziální studentka, podílela na tvorbě krojů),⁴⁶ která zprostředkovala konzultaci u doc. Drahomíry Stránské z Národopisného muzea. Kroje byly ušity Oděvní tvorbou ve Strakoniciích a na jejich další úpravě pod dohledem Staňkové pracovaly jak některé „lidové vyšivačky“, tak ženská část souboru.⁴⁷

3.3 Lidové písně a tance v myšlení 50. let

Již ve svých počátcích se ale soubor podle *Almanachu* potýkal s nutností obhájit si svou činnost:

„Vždyť jakkoliv se to zdá být absurdní, v době, kdy jsme pracně konsolidovali své síly, poctivě hledali nový repertoár a cesty k odpovídající tvůrčí práci, seznamovali se s novými metodami studia a nácviku tanců, kdy jsme usilovali o tak zvanou novou tvorbu v rodícím se pásmu „Družstevní dožínky“, v téže době byly proti nám vedeny v Strakoniciích i v závodních složkách ČZ překvapující útoky. Zájem o problémy souboru místní činitelé neprojeвили, zato bylo dost těch, kteří na schůzích a různých jednáních (kde nebyl nikdo ze souboru, kdo by mohl vše vysvětlit) vytýkali nám staromilství, protože naše mládež nová zpívala písně staré, tančila po staru a neměla na repertoáru svazácké a budovatelské písně.“ Podle Režného to došlo tak daleko, že *„se hovořilo o reakčních úmyslech a bohužel nechyběly osobní výhrůžky a útoky. Vystoupení v Den osvobození – přirozeně s programem lidových písní a tanců – bylo jednoduše označeno za reakční. Jindy jsme byli za primadony a přerůstali jsme někomu přes hlavu, protože jsme si dovolili mít jiné, charakterem souboru zdůvodněné názory na systém a zaměření své práce.“*⁴⁸

⁴⁶ SOUKUPOVÁ, Hana. První třídu absolvovala etnografka Jitka Staňková tajně a dodnes nemá žádné vysvědčení. In: *Český rozhlas České Budějovice* [online]. 25. 8. 2018 [cit. 1. 8. 2019]. Dostupné z: <https://budejovice.rozhlas.cz/prvni-tridu-absolvovala-etnografka-jitka-stankova-tajne-a-dodnes-nema-zadne-7037372>.

⁴⁷ REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 9.

⁴⁸ REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 12.

Tento úryvek poměrně přesně vystihuje paradoxy folklorního hnutí na konci 40. a především v průběhu 50. let 20. století. Soubory lidových písní a tanců v té době vznikají, často v návaznosti na dřívější folklorní spolky, pod hlavičkou Revolučního odborového hnutí, Československého svazu mládeže, Domů osvěty nebo Jednotných zemědělských družstev.⁴⁹ Z hlediska státní kulturní politiky se jednalo o žádoucí umělecký projev – jak napsal Zdeněk Nejedlý ve své esejí *O lidové tvořivosti* (1948): „Hledáme-li recept, jak nutno tvořit pro lid, nemůžeme přece pro to nalézt lepší než umění, které si vytvořil lid sám, podle svých potřeb a podle svého obrazu.“⁵⁰ Tento obsah z pochopitelných důvodů vyvolával kritické reakce, vyčítající souboru přílišnou zahleděnost do minulosti. To souviselo mimo jiné s důrazem, který socialismus kladl na budoucnost a pokrok.⁵¹ Jak dokáže příští podkapitola, nešlo ale o pouhé opakování již vzniklých lidových písní a tanců – lid měl tvořit dále, přizpůsobovat tvorbu novému společenskému uspořádání.

3.4 „Nová tvorba“

V roce 1952 se soubor poprvé zúčastnil folklorního festivalu ve Strážnici. Zde v rámci programu „Nová vesnice zpívá a tančí“ předvedl výše zmíněné „Družstevní dožínky“.⁵² Jednalo se zároveň o první ročník, do kterého byly soubory z celé republiky nominovány na základě soutěží LUT (lidové umělecké tvořivosti).⁵³ V publikaci *Strážnické slavnosti: svědek nového rozmachu lidového umění v naší vlasti* od Stanislava Havlíčka, který byl v roce 1952 předsedou programové komise slavností,⁵⁴ je jejich dožínkové pásmo zmiňováno jako pozitivní příklad přehodnocení, doplnění a rozvíjení tradice: „Správně proto soubory Hradišťan, Jasénka, Prácheňský soubor ve Strakonici, Malenovice, Ostravice a četné další již po několik let usilují o vytvoření nových, dnešních dožínek. Je přirozené, že dožínky byly prvním lidovým zvykem, který si vyžádal

⁴⁹ JANČÁŘ, Josef. Institucionalizace folklorismu v českých zemích. *Národopisná revue*. 2015; 25 (4), s. 273.

⁵⁰ NEJEDLÝ, Zdeněk. O lidové tvořivosti. In: *Za kulturu lidovou i národní*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953, s. 97.

⁵¹ LANGEWIESCHE, Dietrich. Fortschritt als sozialistische Hoffnung. In: Klaus SCHÖNHOFEN, Dietrich STARITZ (Ed.), *Sozialismus und Kommunismus im Wandel. Hermann Weber zum 65. Geburtstag*, Kolín nad Rýnem: Bund-Verlag, 1993, s. 39-55.

⁵² REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 13.

⁵³ HAVLÍČEK, Stanislav. *Strážnické slavnosti*, s. 25.

⁵⁴ Státní okresní archiv Strakonice, fond Prácheňský soubor lidových písní a tanců, karton 1, dopis souboru z 17. července 1952.

přehodnocení. Tradici dožíněk si náš lid uchovává, neboť jsou spjaty s hlavní zemědělskou prací a tedy s kombajnem jako se srpem.“⁵⁵

Zásadní změny v organizaci práce a vesnické společnosti související s kolektivizací vidí jako předpoklad „nové tvorby“, dále se rozvíjející ve folklorních souborech, také folklorista Vladimír Karbusický v závěru sbírky věnované tomuto žánru *Ej, nota, notečka: nové lidové písně z roku 1954*: „Nová písňová tvorba začala vznikat teprve po roce 1950, kdy již lidu přestávaly stačit staré národní písně. Příčinou toho byl zejména veliký přelom života na vesnici, způsobeným intenzivním družstevním hnutím v této době. (...) Souběžně s narůstajícím bojem proti kosmopolitismu se mládež v souborech hlásila k národním tradicím a hledala novou notu našeho života.“⁵⁶

Z této sbírky se také dozvídáme, že v rámci dožínkového pásma Prácheňského soboru bylo možné slyšet popěvky jako „*Vesele se hospodaří v společném kravíně, krávy hodně mlíka dají, dodávky splníme!*“, stejně jako závěrečné slavnostní předání věnce předsedovi zemědělského družstva „*Tumáte, předsedo, tumáte věnec, už jsme dnes sklídili poslední voves!*“.⁵⁷ „Družstevní dožínky“ inscenoval soubor v roce 1953 také na I. okresní konferenci JZD ve Strakonicih.⁵⁸ Z toho je patrné, že „nová tvorba“ nesloužila jen pro prezentaci v poněkud izolovaném prostředí celostátního folklorního festivalu, ale byla skutečně instrumentalizována i na úrovni lokální politiky. Na druhou stranu se tyto skladby udržely v repertoáru souboru pouhé tři roky (1951–1953).⁵⁹ Navíc, jak naznačuje Josef Režný v korespondenci z roku 1952, se jednalo o jediné souborové pásmo tohoto druhu. „*Ostatní taneční pásma nemají nějakou vysloveně ideovou linii a je v nich rozveden lidový tanec jako takový,*“ píše.⁶⁰

⁵⁵ HAVLÍČEK, Stanislav. *Strážnické slavnosti*, s. 30.

⁵⁶ KARBUSICKÝ, Vladimír (ed.). *Ej, nota, notečka*, s. 80.

⁵⁷ Tamtéž, s. 32 a 36. Posledně zmiňovaný text použil Karbusický jako ukázkou posunu repertoáru souborů lidových písní a tanců také ve svém článku do *Rudého práva*. KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nové lidové písně*. *Rudé právo*, 4. 9. 1955.

⁵⁸ REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 15.

⁵⁹ Co jsme zpívali, hráli a tancovali. In: *Almanach Prácheňského souboru*. Praha: Orbis, 1975, nestr.

⁶⁰ Státní okresní archiv Strakonice, Prácheňský soubor lidových písní a tanců, karton 12, dopis Věře Pukové z 7. 2. 1952.

3.5 Prácheňský soubor ve filmu

Prácheňský soubor byl v roce 1953 doporučen Československému státnímu filmu k tomu, aby o něm byl natočen krátký barevný film – *Hrály dudy* režiséra Ladislava Rychmana.⁶¹ Soubor na přípravě intenzivně pracoval zhruba dva měsíce, od začátku března, kdy si režisér spolu s kameramanem Josefem Peškem vytipovali lokace a seznámili se se souborem, až do začátku května, kdy začalo samotné natáčení. V průběhu těchto dvou měsíců soubor nacvičoval několik hodin každý den, i přes nemoci některých členů. Při přípravách na film se souborem spolupracoval František Bonuš, hudební folklorista a spoluzakladatel známého Souboru písní a tanců Josefa Vycpálka, a Gustav Voborník, strakonický rodák a tanečník v Československém státním souboru písní a tanců.⁶²

Ústředním motivem filmu se stalo „májové pásmo“ Prácheňského souboru. Film ale začíná záběry památek a krajiny a mluveným slovem o Prácheňsku, které tento kraj dává do souvislosti s husitskými bitvami, *ryze českými vesničkami a městečky* i současným průmyslem („*Ale mnoho se v kraji změnilo. Klidné roviny byly prořaty vysokými komíny, vznikla nová průmyslová střediska.*“). V podobném duchu jsou líčeny i samotné Strakonice – jako *průmyslové srdce kraje*, které vzniklo z klidného města, kde žil František Ladislav Čelakovský a podle pověsti i Švanda dudák. *Dnešním Švandou* je strakonický učitel Josef Režný, který jezdí po prácheňském venkově na motorce z České zbrojovky a sbírá lidové písně a tance.⁶³ Jak ale ukazuje pohled do *Almanachu Prácheňského souboru*, nešlo o záznam spontánního terénního výzkumu.⁶⁴

„*Pepík [Režný] s Rychmanem dostali k dispozici Tatraplán ČZ a jeli na průzkum za lidovými tanečníky a zpěváky, aby je připravili na jejich „slavný den“. Ve Lhotě Střelskohoštické je nutno rychle naučit dědečka tancovat „krajcipolku“, kterou umí jen babička Škopků. [...] Pepík dělá s dědou „študýrku“, vysvětluje*

⁶¹ *Hrály dudy* [film]. Režie Ladislav RYCHMAN. ČSR, 1953. Tento krátký dokumentární film byl v roce 2015 zdigitalizován a vydán Národním filmových archivem na DVD *Film – náš pomocník. České krátké filmy 50. let.*

⁶² REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 14.

⁶³ *Hrály dudy* [film]. Režie Ladislav RYCHMAN. ČSR, 1953.

⁶⁴ Režný však písně na strakonickém venkově skutečně sbíral, písně, vyprávění i postřehy ze samotného terénního výzkumu uveřejnil mimo jiné ve svých publikacích *Lidové zpěváci na Prácheňsku* (Praha, 1979), *Naše prameny* (Strakonice, 1988) nebo *Po stopách dudáků na Prácheňsku* (Strakonice, 2004). Dobově o sběrech reportoval např. článek VARTA, J. *Jako když se zlato ryžuje*. Květy, 20. 5. 1954, 20 (4).

tanec a snaží se, aby oba staroušky neodradily počáteční neúspěchy [...] V pátek jel Pepík do Lhoty s Julií znovu nacvičovat „krajcípoku“. Dvě hodiny se cvičilo a zkoušelo a v přestávkách babička nazpívala ještě řadu písniček do sběratelského zápisníku.“⁶⁵

Hrály dudy nebyl jediný film, v němž v roce 1953 soubor účinkoval. Vystupoval také ve studentském filmu režiséra Františka Filipa *Zpívající Prácheňsko* a v propagandistickém filmu *Přicházejí ze tmy* (režie Václav Gajer) o zakládání zemědělských družstev na jihočeském venkově. Co se týče vystupování souboru ve filmech, pro úplnost je dobré zmínit také pozdější hudební film *Hvězda padá vzhůru* (1974), který ve Strakoniciích natočil opět Ladislav Rychman. Několik strakonických hudebníků v něm sice účinkuje jen v jednom či dvou záběrech, snímek ale ukazuje, že fenomén strakonického dudáka měl socialistické společnosti co říci i dlouho po období masového rozvoje folklorního hnutí. Vzhledem k tomu, že se jedná o aktualizaci Tylovy hry, však film netematizuje samotnou lidovou kulturu (jakkoli folklorní motivy se ve filmu pochopitelně objevují), ale spíše přebírá kritiku touhy po penězích a slávě, kterou strakonický malíř pokojů a amatérský zpěvák Jiří Švanda (Karel Gott) hledá u zahraniční umělecké agentury.⁶⁶

3.6 Spartakiády a další typy akcí

Zatímco rok 1953 byl pro soubor ve znamení filmu, rok 1954 byl v podstatě standardním rokem – soubor se opět zúčastnil Strážnických slavností, soutěže LUT, podnikl zahraničních akcí a vystupoval na mnoha akcích v regionu.⁶⁷ Členstvo souboru vystupovalo v různých kombinacích – buď společně se secvičeným pásmem, nebo jako individuální hudebníci či menší hudební tělesa. Nejčastějším typem vystoupení za prvních patnáct let souboru, tedy mezi lety 1950 a 1965, byla právě jednotlivá vystoupení v menších skupinách či jako takzvané „úderky“ přímo ve Strakoniciích. Takových vystoupení se celkem uskutečnilo 132, často v rámci politických či kulturních akcí. Naopak u vystoupení mimo strakonický okres převažovala celosouborová pásma a skladby.⁶⁸

⁶⁵ REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 14-15.

⁶⁶ *Hvězda padá vzhůru* [film]. Režie Ladislav RYCHMAN, ČSSR, 1974.

⁶⁷ REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 16-17.

⁶⁸ Tamtéž, s. 54.

V roce 1955 vystupoval soubor na různých akcích spojených s desátým výročím osvobození, z nichž pochopitelně nejvýznamnějším byla I. celostátní spartakiáda, kde soubor vystoupil v rámci skladby „Veselice krojovaných skupin“.⁶⁹ Té se celkem zúčastnilo více než šest tisíc tanečníků a tanečnic, organizovaných do pěti set folklorních souborů. Na rozdíl například od Prácheňského souboru vznikla zhruba polovina z nich přímo kvůli této spartakiádní skladbě.⁷⁰ Ta měla v rámci dramaturgie celé spartakiády dva hlavní úkoly – jednak byla jedinou skladbou, která nesymbolizovala současnost či budoucnost, ale měla znázornit minulost,⁷¹ za druhé měla za pomoci společného vystoupení jinak nesourodých skupin poukázat na spojení všeho lidu v duchu Nejedlého „nového regionalismu“, především pak spojení českého a slovenského národa. Pojítkem měla být, kromě socialismu jako společného cíle, právě z minulosti se tradující hodnoty vyjadřované „lidovou kulturou“.⁷²

Soubor se zúčastnil také II. celostátní spartakiády v roce 1960, kde účinkoval v rámci skladby „Píseň rodné země“. Za přípravu na tuto skladbu obdržel pamětní odznak celý soubor, stejně jako souborová instruktorka nácviku Helena Haladová.⁷³ Na rozdíl od spartakiády předchozí se folklorní soubory nepočítaly v řádu set, ale v řádu desítek. „Píseň rodné země“ byla alegorií roku na vesnici, respektive jeho produktivní části (pásmo začínalo vynášením Morany na konci zimy a končil dožínkovou slavností). Zároveň se však jednalo o poslední spartakiádní skladbu s čistě folklorní tematikou. Spartakiády období normalizace přistoupily na jiný, subtilnější způsob znázornění dějin lidu, symbolicky zprostředkovaný především použitím hudby českých skladatelů 19. století.⁷⁴

⁶⁹ Tamtéž, s. 19.

⁷⁰ JANČÁŘ, Josef. *Etnografie na Moravě a ve Slezsku v limitech 20. století*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2014, s. 71.

⁷¹ ROUBAL, Petr. *Československé spartakiády*. Praha: Academia, 2016, s. 144–145.

⁷² HARASIMOWICZ, Marta Maria. *Československá spartakiáda jako příklad novodobého mýtu* [online]. 2017 [cit. 1. 8. 2019]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/137504>. Vedoucí práce Petr A. Bílek., s. 108–109. Srov. ROUBAL, Petr. *Československé spartakiády*, s. 148.

⁷³ REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 29.

⁷⁴ ROUBAL, Petr. *Československé spartakiády*, s. 148–149.

3.7 Jihočeské slavnosti písní a tanců

Téhož roku se soubor inspiroval svou již čtvrtou návštěvou Strážnice a rozhodl se uspořádat vlastní národopisnou slavnost. Pořádání podobných slavností (od 60. let nazývaných spíše „folklorními festivaly“, což byl ostatně také případ pozdějšího strakonického Mezinárodního dudáckého festivalu) lokálního i regionálního rozsahu nebylo kvůli rostoucímu počtu folklorních souborů i mediálnímu zájmu o lidovou kulturu po druhé světové válce ničím výjimečným.⁷⁵

I. Jihočeských slavností písní a tanců, jak se akce konající se na konci srpna jmenovala, se zúčastnilo celkem 9 souborů z jižních Čech a 14 jihočeských dudáků. Ti se shodli, že by bylo dobré uspořádat následující rok setkání na celostátní úrovni. Pořady v rámci slavnosti navštívilo několik tisíc diváků.⁷⁶

I kvůli tomuto úspěchu se slavnosti konaly také další rok. Tentokrát byly zahájeny inscenací části Strakonického dudáka Josefa Kajetána Tyla. Kromě tohoto a pochopitelně svých vlastních vystoupení se soubor intenzivně věnoval organizační přípravě slavností, především formou výpomocí při stavbě podíí a podobně. Novinkou tohoto ročníku byla celostátní soutěž souborů lidových nástrojů, v nichž kvintet strakonických dudáků získala první místo. Tataž pětice se v únoru 1957 zúčastnila výběru členů kulturní delegace na VI. světový festival mládeže a studentstva v Moskvě. Nakonec však byl soubor, resp. jeho část, vyslán na zájezd do Francie, jehož hlavním cílem byl mezinárodní dudácký festival do bretonského Brestu, kde slavil soubor úspěch jak mohutným potleskem a gratulacemi po svém vystoupení, tak v pozdějších ohlasech v tisku.⁷⁷

3.8 Proměny myšlení o lidové kultuře

Rok 1957 byl také posledním rokem, kdy byla ještě systematicky vedena souborová kronika.⁷⁸ Kromě zápisů samotných členů souboru, obvykle shrnujících souborové zájezdy a vystoupení, fungovala také jako pamětní kniha – souboru do ní napsali blahopřání například Zdeněk Nejedlý, Antonín Zápotocký či Václav

⁷⁵ JANČÁŘ, Josef. *Etnografie...*, s. 71.

⁷⁶ REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 19.

⁷⁷ Tamtéž, s. 19-24.

⁷⁸ Tamtéž, s. 25.

Kopecký.⁷⁹ V souboru se tentýž rok začínají projevovat problémy a konflikty. Ty podle vedení souboru nejsou dané jen souborem samotným, který se navíc v roce 1958 věnoval nacvičování pásma „Výlov rybníka“, které samo vedení označuje v almanachu souboru za obtížné, ale také celospolečenským prostředím, v němž soubor tvořil:

„Společenský tlak na tvůrčí úkoly přehlížel skutečné možnosti souboru, jehož upřímná snaha a úsilí vedly často k přecenění vlastních sil, což způsobovalo složité vnitřní procesy a obtížné hledání východiska nebo i stagnaci. To bylo do jisté míry vlastně celostátním problémem souborů písní a tanců té doby. Tlak na soubor, aby se věnoval pracovní tematice ve smyslu užšího sejetí s pracovištěm, dospěl až k požadavku tanečního zpracování tovární tematiky. Zatím jsme studovali pracovní tematiku ve „Výlovu“.“⁸⁰

Tento společenský požadavek na „užší sejetí s pracovištěm“, což v případě Českých závodů motocyklových skutečně mělo znamenat „taneční zpracování tovární tematiky“, spadal do výše zmíněné kategorie „nové tvorby“, která se, stejně jako v případě dožínkového pásma strakonického souboru, věnovala (kvůli pochopitelnému úzkému vztahu repertoáru folklorních souborů k vesnickému prostředí) především tematice „nové vesnice“ a zakládání Jednotných zemědělských družstev, ale nezdá se, že by se objevily i texty vztahující se přímo k továrnímu prostředí. O tom svědčí výše zmíněný zpěvník *Ej, nota, notečka*, jehož podstatná část je sice věnovaná „písňím družstevní vesnice“, ale obsahuje i texty jako „*Budujeme, budujeme fabriky, netřeba nám už do tej Ameriky.*“ nebo „*Staré zlaté časy, ty sa už nevrátá, dyž v nových fabrikách chlapom a ogárom, ba aj robám dobre platá.*“⁸¹

V případě Strakonice k tomuto požadavku dochází paradoxně v témže roce, kdy na titulní stránce *Literárních novin* vychází článek Vladimíra Mináče *Tíha folkloru*. Mináč vychází především ze slovenských reálií – kritizuje stav Slovenského ľudového uměleckého kolektívu, a především kritizuje roli, která je ve slovenské společnosti přikládána folkloru.⁸² Ačkoli článek sám tematizuje především „přesycenost“ lidovým uměním, které bylo režimem propagováno jako

⁷⁹ Tamtéž, s. 20-21.

⁸⁰ Tamtéž, s. 15.

⁸¹ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Ej, nota, notečka*, s. 8 a s. 11.

⁸² MINÁČ, Vladimír. *Tíha folkloru*. *Literární noviny*, 22. 3. 1958.

pokrokové, i když tomu tak podle Mináče není, bere se v polistopadové odborné literatuře tento článek jako první náznak změny paradigmatu o folkloru, potažmo folklorismu, a termín „tíha folkloru“ se vžil především pro ideologickou roli lidové kultury v rámci socialistické společnosti, spojené mimo jiné právě s „novou tvorbou“ padesátých let.⁸³ Od počátku 60. let dochází k zániku části souborů lidových písní a tanců a v tvorbě těch zbývajících k postupnému odklonu od „nové tvorby“.⁸⁴

3.9 Souborová krize

Roku 1959 slavil podnik České závody motocyklové Strakonice 40 let – i V. Jihočeské slavnosti písní a tanců byly prezentovány jako součást oslav tohoto výročí.⁸⁵ Hned po nich odletěl soubor na pozvání Ligy britsko-československého přátelství na dvoutýdenní zájezd do Anglie a Walesu.⁸⁶ S tanečním souborem, fungujícím při této organizaci v Londýně, se Prácheňský soubor setkal již v roce 1956 – nejprve přímo ve Strakonících, kde se od něj Britové učili české lidové tance, a téhož roku ještě na slavnostech ve Strážnici, kde oba soubory účinkovaly.⁸⁷

Již před zájezdem do Anglie se v souboru objevily problémy, související s nedostatečným počtem a připraveností jeho hudební složky, v roce 1960 byl soubor navíc značně vytížen přípravou na II. celostátní spartakiádu. V následujících několika letech se soubor potýká s nedostatkem členů, konflikty se zřizovateli a vnitřními rozpory, ale postupně podařilo obnovit členstvo, ale i tak nedosahoval zdaleka takových úspěchů jako v první polovině padesátých let. Svůj podíl na tom ale neměly pouze rozpory uvnitř souboru nebo nedostatek nových tanečníků a hudebníků, ale také vnější tlaky, podmíněné celospolečenskou situací.

V *Almanachu* k 15. výročí souboru je mezi zaznamenanými výtkami na adresu souboru (u nichž však není blíže určeno kdo, při jaké příležitosti a z jaké pozice je říkal) uvedeno například „*Soubory folkloristického charakteru nám*

⁸³ Srov. PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Folklorismus v historických souvislostech let 1945–1989 (na příkladu folklorního hnutí v České republice)*. Národopisná revue, 2008, roč. 18 (4), s. 191. Tento termín je zároveň použit i v názvu projektu *Tíha a beztíže folkloru: Folklorní hnutí druhé poloviny 20. století v českých zemích*, podpořeného Grantovou agenturou ČR.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Překrývání festivit se podrobněji věnuji v kapitole o výročí města Strakonice.

⁸⁶ REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 27.

⁸⁷ Tamtéž, s. 20.

*nepomáhají – vždyť i celostátní tisk píše, že už nemají co říci...*⁸⁸ Zatímco se Prácheňský soubor, i přes své vnitřní rozpory a personální nedostatky, i navzdory tomuto přístupu udržel v činnosti, nebyly problémy, jimž čelil, ojedinělé. V průběhu 60. let došlo, po masovém zakládání souborů a uměleckých kolektivů v 50. letech, k zániku mnohých z nich.⁸⁹ O klesající popularitě folklorních souborů svědčí i reportáž z krajské přehlídky tvořivosti mládeže a pracujících z roku 1964: „V dřívějších ročnících STM byla převážná většina tanečních souborů soubory lidových písní a tanců. Na letošní přehlídce tomu bylo jinak. Souborů je mnohem méně, nežli bývalo do r. 1960. (...) Je pravda, že pomínutím oblíbenosti lidových tanců se mnohé soubory rozpadly, avšak ne všichni členové z nich nechali zcela své pohybové činnosti. Vyrostlo mnoho kroužků společenského tance a v popředí zájmu vystupují také soubory tzv. výrazového tance, pantomimické nebo přímo baletní.“⁹⁰

Problémy, se kterými se lidové soubory potýkaly, byly adresovány také v bulletinu *Tanečním souborům*, vydávaným Ústředním domem lidové umělecké tvořivosti v Praze. Etnografka Zora Soukupová v článku *Naše hledání nové cesty* z roku 1965 za dva hlavní důvody stagnace souborů v 60. letech považuje přesycenost kulturní sféry předchozího desetiletí folklorismem a vysoké nároky, které byly na samotné soubory kladeny, aniž by jim byly zodpovědnými poskytnuty odpovídající podmínky (obeznámenost tanečníků s autentickým materiálem, odborná školení vedoucích, více času na spolkovou činnost). To vedlo k etablování několika profesionálních souborů, vedených placenými choreografy, a k zániku mnoha souborů amatérských. Cestu vidí v konečném odklonu od „nové tvorby“ a přístupu k lidovému tanci jako k *historicky ukončené kategorii*, což v praxi znamená vystupovat s odborným výkladem.⁹¹

Tato stanoviska hájí Soukupová také v rozhovoru, který vyšel v roce 1967 (tedy ve strakonickém jubilejním roce) v deníku *Jihočeská pravda*. Tam, i v reakci na výše zmíněný článek Ladislava Mňáčka, konstatuje, že folklor není přežitá forma umění, ale není možné z něj dělat masovou kulturu: „Folklór je třeba chápat

⁸⁸ Tamtéž, s. 34.

⁸⁹ PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. (2018). „Něco za něco...“: Folklorní hnutí v českých zemích ve světle totalitární kulturní politiky. Český lid, 2018; 105 (2). s. 192.

⁹⁰ Nejen pro porotu. Nad krajskou přehlídkou tanečních souborů. Jihočeská pravda, 19. 4. 1964.

⁹¹ SOUKUPOVÁ, Zora. *Naše hledání nové cesty*. In: Tanečním souborům. Informativní list pro okresní poradní sbory, 1965; 5 (2), s. 18–26.

jako umění historické epochy, má své opodstatnění jako historická disciplína.“ Ve folklorních souborech vidí v podstatě variaci na muzea – ta uchovávají hmotné kulturní dědictví, ale to nehmotné je možné veřejnosti představit pouze jako inscenaci. Zároveň konstatuje, že po roce 1965 skončilo období stagnace souborů (které v jihočeském kraji ustál pouze Prácheňský soubor, který dokázal nepřetržitě fungovat od svého založení) a činnost uměleckých kolektivů zaměřujících se na lidovou hudbu a tanec se postupně začíná obnovovat.⁹²

3.10 Cesty do zahraničí

V roce 1961 soubor, ačkoli stále v krizi, organizuje již šestý ročník Jihočeských slavností. Na ty přijel i švédský folklorní soubor z Kalmar, ale navzdory jeho účasti nebyl tento ročník příliš divácky úspěšný, a proto bylo rozhodnuto, že se příští Jihočeské slavnosti konat již nebudou. Následkem vleklých rozporů navíc ze souboru na několik měsíců odešel jeho umělecký vedoucí Josef Režný. Soubor ale v návaznosti na návštěvu souboru Kalmar přijal, i přes své vnitřní problémy, pozvání na zájezd do Švédska.⁹³

V létě 1964 se soubor opět zúčastnil slavností ve Strážnici, kde tentokrát zahajoval hlavní pořad „Ze Strážnice do světa“, v němž kromě zahraničních souborů účinkovaly, jak již název napovídá, ty kolektivy, které reprezentovaly československou lidovou kulturu v zahraničí.⁹⁴ Téhož roku vystoupila dvojčlenná dudácká muzika ještě ve dvou sovětských socialistických republikách – v Ázerbájdžánu a v Rusku.⁹⁵ Do zahraničí se soubor podíval i v dalších letech: v roce 1965 doprovázelo dudácké trio doktora Jaroslava Markla z Ústavu etnologie a folkloristiky Československé akademie věd na přednáškách v Dánsku,⁹⁶ v letech 1967 a 1969 se soubor zúčastnil Mezinárodního folkloristického festivalu v Middelkerke v Belgii, v létě 1968 účinkoval znovu na festivalu v Brestu a o pět let později na XVIII. mezinárodním folkloristickém festivalu v Pont-de-Salars

⁹² SOUKUPOVÁ, Zora a Zdeněk MRÁZ. *Minulost slavnější než přítomnost. O jihočeském folkloru*. Jihočeská pravda, 17. března 1967; 23(65).

⁹³ REŽNÝ, Josef. *Almanach...*, s. 30-31.

⁹⁴ Tamtéž, s. 36.

⁹⁵ Strakonické dudy v cizích zemích a královstvích, *Almanach Prácheňského souboru*, 1975, nestr.

⁹⁶ Jaroslav Markl se o několik let později stal také scénáristou a odborným poradcem dokumentárního filmu *Dudy a dudáci*, který vznikl na Mezinárodním dudáckém festivalu ve Strakonicih v roce 1969.

v jižní Francii, v roce 1967 jel na pozvání souboru do Nizozemí a do západního Německa zavítal na oslavy 9. května 1968 do Berlína a na Mezinárodní hudební festival v Dietlingenu v roce 1969.⁹⁷

U většiny festivalů a turné bylo oficiálním vysílatelem Ministerstvo kultury spolu s Ústředním domem lidové (umělecké) tvořivosti. Jinak tomu bylo v případě zájezdů do Rakouska, kam byl soubor opakovaně vyslán Jihočeským krajským výborem Komunistické strany Československa na oslavy Dne tisku deníku *Neue Zeit*, vydávaného ve Štýrském Hradci Sociálně demokratickou stranou Rakouska. Do Německé demokratické republiky byl soubor nebo jeho část několikrát vyslán přímo Českými závody motocyklovými v rámci družby s východoněmeckými závody.⁹⁸ Východní Německo zůstalo zahraničním cílem i v 70. letech, kdy k němu přibyla ještě Polská lidová republika a další zájezd do Rakouska.⁹⁹ V 80. letech se soubor – nebo jeho část – podíval ještě do oblasti Lužice v NDR, Řecka a opět do Rakouska.¹⁰⁰

Mimo jiné za popularizaci *jihočeského lidového umění* za hranicemi i v Československu byla souboru v roce 1974 Ústřední radou odborů udělena Cena Antonína Zápotockého v oboru kulturně výchovné činnosti (soubor byl jeden ze sedmi laureátů v této kategorii). Ocenění bylo udělováno za tvorbu, která „*vychází z potřeb socialistické společnosti, socialistického vlastnictví a proletářského internacionalismu, zobrazuje historický boj dělnické třídy, přispívá ke zvyšování socialistického uvědomění a pomáhá rozvíjet všechny stránky osobnosti socialistického člověka.*“¹⁰¹ Cena byla udělována u příležitosti výročí vítězného února od roku 1972.¹⁰²

⁹⁷ Strakonické dudy v cizích zemích a královstvích, *Almanach Prácheňského souboru*, 1975, nestr.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ REŽNÝ, Josef (ed.). *Almanach Prácheňského souboru 1979*. Strakonice: Dům kultury ROH, 1979, s. 10.

¹⁰⁰ REŽNÝ, Josef (ed.). *Almanach Prácheňského souboru 1949-1999*. Strakonice: Prácheňský soubor písní a tanců, 1999, s. 36-37.

¹⁰¹ *Noví nositelé Ceny A. Zápotockého*. Kulturní práce. Časopis pro ideově výchovnou a kulturní práci ROH. 1974, roč. XIV, č. 9, s. 10-12.

¹⁰² Všeodborový archiv ČMKOS, osobní fond AZ, kart. 20, i. j. 127.

3.11 Mezinárodní dudácký festival

Zahraniční styky Prácheňského souboru kromě samotných zájezdů zajišťovalo také konání Mezinárodního dudáckého festivalu. Jakkoli organizace festivalu byla se souborem personálně úzce propojena¹⁰³ a vycházela částečně z jeho zahraničních kontaktů s jinými uměleckými kolektivy (zbytek zprostředkovával Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti), které vedení souboru během let navázalo, festival byl organizován samostatným přípravným výborem a několika komisemi při městském a okresním národním výboru ve Strakonici.¹⁰⁴ První ročník festivalu se konal u příležitosti oslav 600. výročí města Strakonice a Mezinárodního roku cestovního ruchu OSN v roce 1967. V roce 1968 se plánovaný zářijový festival nakonec neuskutečnil.¹⁰⁵

Další ročníky se konaly v letech 1969, 1972, 1975, 1978, 1980, 1983, 1986, 1989 a od roku 1992 probíhá festival každý druhý rok.¹⁰⁶ Skladba zúčastněných zemí se příliš neměnila, naopak se postupně rozšiřovala – již od prvního ročníku se pravidelně zúčastňovaly soubory z Bretaně a hrabství Northumberland v severní Anglii, stejně jako z Polska. Častými hosty byly také Poláci, Maďaři, Bulhaři, Irové či lužičtí Srbové, kompletní výčet by byl ale ještě delší.¹⁰⁷ Je nicméně patrné, že se na festivalu setkávali účastníci jak států východního, tak západního bloku. Hlavním pojítkem všech zúčastněných uskupení se pochopitelně staly dudy. Jakkoli byly folklorní festivaly zakládány v 60. letech celkem hojně, tento koncept byl v rámci Československa ojedinělý, jak dokládá zpráva z V. ročníku festivalu v odborném časopise *Český lid*:

„Od několika desítek hudebně folklorních akcí regionálního a celostátního rozsahu, jež se v Československu konají, liší se strakonický festival svým výrazně tematickým zaměřením. Vzhledem k obvykle univerzálnímu uplatnění a rozšíření

¹⁰³ Především osobou uměleckého vedoucího souboru Josefa Režného, který byl hlavním iniciátorem vzniku festivalu i autorem mnoha programů. Během příprav festivalu v roce 1970 byl však z organizačních složek odvolán a do čela festivalu se vrátil až v roce 1992. VONDRUŠKOVÁ, Alena (ed.). *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí v Čechách*. Strážnice: Ústav lidové kultury Strážnice, 2000, s. 39.

¹⁰⁴ REŽNÝ, Josef a Irena VESELÁ. *Mezinárodní dudácké festivaly Strakonice*. Strakonice: Město Strakonice, 2002, s. 6-7.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 11-12.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 71.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 68-69.

dud téměř po celém světě není tak pohled na lidové písně, hudbu a tance nikterak zúžen ani v mezinárodním měřítku, spíše vítaně zaostřen na společné i etnický specifické rysy dudáckého stylu. (...) Mezinárodní dudácké festivaly účelně pokračují nejen v dlouholeté aktivitě místních nadšenců pro hudební folklor, ale zároveň těží také z legendy o Strakonickém dudákovi – pověstném Švandovi. Svým speciálním tematickým zaměřením představují mezi četnými akcemi podobného druhu v celostátním měřítku vítanou výjimku, která na vhodné úrovni dovoluje srovnávat účinnost rozmanitých forem popularizace tradičního folkloru.“¹⁰⁸

3.12 Závěr

Bližší pohled na Prácheňský soubor písní a tanců potvrzuje v sekundární literatuře naznačené schéma vývoje folklorního hnutí v druhé polovině 20. století. Svou existenci odvozuje od souboru existujícího již v době protektorátu; vzniká jako volnočasová aktivita převážně mladých lidí přidružených ke konkrétnímu podniku; repertoár si obstarává jak terénním sběrem písní a tanců, zároveň ale využívá takzvanou „novou tvorbu“; vystupuje na domácí půdě v rámci vlastních vystoupení i politických akcí, zároveň vystupuje na soutěžích, přehlídkách a dalších kulturních mezinárodních akcích jak v na státní úrovni (Strážnice), tak v zahraničí; již v polovině padesátých let odstupuje od konceptu nové tvorby a věnuje se spíše historicky pojatému repertoáru; v šedesátých letech prochází krizí spojenou mimo jiné se snížením významu folklorismu pro kulturu; stojí u vzniku folklorního festivalu, který se, stejně jako celý soubor, udržel až do dnešní doby.

¹⁰⁸ MARKL, Jaroslav. Mezinárodní festival dudáků – Strakonice 1978. *Český lid*, 1979; 66 (3), s. 170-171. Srov. JANČÁŘ, Josef a Jan KRIST. *Národopisné slavnosti a folklorní festivaly*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2007, s. 108. Podobné akce v Československu obvykle buď neměly zaměření žádné, nebo regionální, viz tamtéž, s. 67–121.

4. Oslavy výročí 600 let Strakonice

4.1 Odvození termínu oslav

Z hlediska oslav výročí města je zajímavé, že nevíme jistě, kdy byly Strakonice povýšeny na město. Oslavy v roce 1967 svou existenci odvozovaly od listiny, kterou dne 8. prosince 1467 Bavor IV. vysazuje strakonickou obec emfyteutickým právem. Jedná se tedy sice o první dochované městské privilegium, ale *nikoli* o listinu zakládající město – a podle článku regionálního historika Karla Skalického, uveřejněného u příležitosti oslav 650. výročí v roce 2017 ve *Zpravodaji města Strakonice*, dokonce ani o první dochovanou zmínku o Strakonících coby městě, jehož vznik klade na konec 13., resp. samý počátek 14. století.¹⁰⁹ Nedošlo však k žádné kritice tohoto faktu, ačkoli listina samotná byla při příležitosti 600. výročí vystavena a přepisy z ní byly publikovány v regionálních periodikách.¹¹⁰

Vzhledem k explicitnímu přihlášení se k této listině je rovněž pozoruhodné, že se vyvrcholení oslav nekonalo 8. prosince, tedy v den datace listiny, ale během posledního víkendu září, tedy v termínu svatováclavské pouti, která byla do oslav inkorporována. 8. prosince 1967 proběhlo alespoň slavnostní zasedání Městského národního výboru na závěr oslav.¹¹¹ Ani tento fakt nebyl nijak veřejně tematizován či odůvodněn. Je možné předpokládat, že k tomuto kroku přistoupilo vedení města z důvodu zajištění účasti; jednak z čistě prozaického důvodu příznivějšího počasí, za druhé právě překrytím „osvědčeného“ termínu jiné festivity.

Zároveň může zvolený termín napovědět, která z již existujících oslav byla vnímána jako pro město nejvýznamnější. Pro hlavní oslavy v roce 1967 nebyla využita žádná ze socialistických festivit, jakkoli bylo výročí okrajově prezentováno také ve spojitosti s padesátým výročím Velké říjnové socialistické revoluce,¹¹² ale svatováclavská pouť, tedy tradiční katolická slavnost.¹¹³ Ačkoli ústřední událostí

¹⁰⁹ Karel SKALICKÝ, *Tak jako prach větrem rozvátý... Historické poznámky na okraj letošního výročního roku města*. Zpravodaj města Strakonice 1 [online]. Leden 2017 (1), s. 14-15. [cit. 24. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.strakonice.eu/sites/default/files/zpravodaj/2017/zpst201701.pdf>.

¹¹⁰ *Psal se tehdy rok 1367. Městu k výročí*, Naše noviny; 10. 7. 1966. 21 (23).

¹¹¹ *V 599. roce města. Krátký rozhovor*, Jiskra, 9. 6. 1966; 14 (23).

¹¹² *Závazek města Strakonice k 50. výročí Velké říjnové socialistické revoluce a k 600. výročí povýšení Strakonice na město*, Strakonice (1967).

¹¹³ V této souvislosti je zajímavé poukázat rovněž na 650. výročí v roce 2017, kdy doposud se konající pouť využita nebyla; hlavní – a téměř jediná – akce vztahující se k oslavám se konala v poslední srpnový termín, tedy v době, kdy se každé dva roky koná Mezinárodní dudácký festival, jehož první ročník se konal právě v rámci oslav v roce 1967.

oslav mělo být odhalení pomníku strakonického rodáka Františka Ladislava Čelakovského a slavnostní průvod městem v neděli 1. října, výročí bylo připomínáno drobnějšími akcemi v průběhu celého roku. I přehlídky a jiné pravidelné festivity, jako loutkářská přehlídka Skupovy Strakonice či prvomájová manifestace, stejně jako velké množství jednorázových kulturních i sportovních akcí, byly prezentovány jako součást oslav.¹¹⁴

4.2 Přípravy oslav

Pro koordinaci oslav 600. výročí byla s více než dvouletým předstihem, konkrétně v dubnu 1964, ustanovena zvláštní přípravná komise a bylo oznámeno dalším orgánům samosprávy – jak na úrovni okresu, tak na úrovni kraje – že budou Strakonice své výročí oslavovat. Kromě ústřední komise došlo postupně k ustanovení pomocných komisí – například propagační, kulturní, publicistická, technická či historická.

Strakonická veřejnost byla s plány oslav seznámena krátkým rozhovorem s tajemnicí ústřední komise oslav na titulní straně týdeníku Jiskra z 9. června 1966. V souvislosti s konstrukcí (lokální) identity je nejzajímavější odpověď na poslední otázku redaktora/redaktorky, zda budou v rámci oslav *vytvořeny i jisté hodnoty*:

„Ano. Jsme toho názoru, že opravená ulice nebo fasáda je pro oslavy daleko větší hodnotou než fábory a plakáty. Oslavy jubilea nesmějí být pro nás věcí samoúčelnou, ale podnětem pro obohacení našeho života a pro vytvoření trvalých hodnot sloužících společnému prospěchu. Na vytváření těchto hodnot se pochopitelně bude podílet celá řada podniků i občanů. Škoda, že ne všude se zatím setkáváme s pochopením. Oslavy šestistého výročí založení města by se měly stát pro každého občana věcí cti.“¹¹⁵

Z uvedeného úryvku je možné vyvodit, že vedení města na jednu stranu samo určovalo, co má být hodnotou, na druhou stranu (částečně pravděpodobně neúspěšně) apelovalo na občany, aby aktivně participovali na „realizaci“ těchto hodnot, v tomto případě na rekonstrukci fasád historických domů na Revolučním (dnes Velkém) náměstí.¹¹⁶ Akcent na (kulturní) dědictví jakožto společnou hodnotu

¹¹⁴ 600 Strakonice. Plán kulturních, společenských a sportovních akcí v jubilejním roce 1967, Strakonice (1967).

¹¹⁵ V 599. roce města. Krátký rozhovor, Jiskra, 9. 6. 1966; 14(23).

¹¹⁶ Tamtéž. Viz také Město před narozeninami, Jihočeská pravda, 16. 8. 1966; 22 (195).

občanů potvrzuje jeho „identitu propůjčující status“.¹¹⁷ Kromě občanských výborů byly zapojeny také podniky, závody, obchodní organizace, školy a společenské organizace, celková hodnota celoměstského závazku činila 3 800 000 korun československých.¹¹⁸

4.3 Zahájení jubilejního roku

První z těchto akcí nepočítáme-li přípitek na Nový rok, bylo slavnostní zasedání Městského národního výboru 24. ledna. Ve slavnostním projevu náměstka předsedy Městského národního výboru byla připomenuta historie Strakonic až do současnosti, s důrazem na rozvoj Strakonic po roce 1945 díky poválečnému průmyslu. Byla schválena nově vznikající družba s městem Mozyr. Kulturní vložkou bylo vystoupení dechovky či žáků LŠU,¹¹⁹ stejně jako dívčího dudáckého tria z Prácheňského souboru písní a tanců. „*Ono se řekne: Strakonický dudák. To už konec konců není u nás nic tak neobvyklého. Toho díky J. K. Tylovi znají nejen na Strakonicku, ale i v celém světě, jenže tři dudačky a všechny ze Strakonic, to se vidí zřídka kdy,*“ napsaly k fotografii z akce *Naše noviny*.¹²⁰

Dále byl představen program oslav, stejně jako úpravy vzhledu města; kromě úprav některých ulic pak především jedna z největších investičních akcí – úprava soutoku Volyňky a Otavy spojená s demolicí části starého města, nebo stavební úpravy strakonického hradu. Zároveň bylo zdůrazněno, že oslavy výročí města se konají v roce 50. výročí VŘSR, které mělo být do oslav města také zahrnuto. Zpráva o této schůzi je, alespoň na stránkách *Našich novin*, opět zakončena dichotomií oslav na jedné straně a práce občanů (respektive apelem na občany) na straně druhé:

„*Jenom oslavovat a pronášet pozdravné projevy, organizovat slavnostní večery a tak ovšem nelze. Ruku v ruce s touto částí oslav jubilea města musí jít i ta druhá, možno říci mnohem důležitější a významnější část pracovní. A na tom, jak*

¹¹⁷ John URRY, *How Societies Remember the Past*. Citováno z McLEAN, Fiona. Introduction: Heritage and Identity, *International Journal of Heritage Studies*. [online] 2006; 12(1), s. 3-7. [cit. 25. 1. 2019] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13527250500384431>.

¹¹⁸ *Závazek města Strakonice k 50. výročí Velké říjnové socialistické revoluce a k 600. výročí povýšení Strakonic na město*, Strakonice (1967).

¹¹⁹ *Slavnostní zasedání. Oficiální zahájení oslav 600. výročí založení Strakonic*. Jiskra. 2. 1967.

¹²⁰ *Naše noviny*, 16. 2. 1967, 22(7).

*se na ní budou podílet všichni občané, bude záležet, zda rok 1967 zaznamená kronikář města jako velmi úspěšný či nikoliv.*¹²¹

Za jednu z událostí vztahujících se k výročí bylo označeno také vystoupení dudáka Jiřího Malkovského na zahájení prodejní výstavy strakonického podniku Fezko v prodejně ARS na Václavském náměstí v Praze dne 15. února.¹²² Vzhledem k tomu, že se jednalo o pravidelnou výstavu, konající se vždy dvakrát do roka, jde o jeden z mnoha příkladů, kdy byly běžně probíhající akce (ať už se konaly pravidelně, byly naplánovány déle, jako úprava soutoku, či se jednalo o jiné výročí, jako výročí VŘSR) zasazeny do rámce oslav.

Na konci února začal vycházet dlouho plánovaný sborník *Strakonice – historie – kultura – vlastivěda*, vydávaný jednou měsíčně Městským národním výborem, konkrétně právě historicko-publikační komisí pro oslavy 600. výročí povýšení Strakonice na město. Kromě programu oslav (resp. programu v podstatě všech kulturních akcí ve městě, označených jako „program oslav 600 let města“)¹²³ obsahoval články týkající se jak minulosti, tak perspektiv budoucího rozvoje Strakonice.¹²⁴ Podobný všeobecný charakter, jakkoli v mnohem zkratkovitější podobě, měl cyklus *K 600. výročí Strakonice*, který vycházel na stránkách *Našich novin*.

4.4 Setkání se slavnými rodáky

Jednou z klíčových událostí jubilejního roku bylo setkání významných strakonických rodáků, především z oblasti kultury, které se uskutečnilo 29. března. Odpoledne mělo podobný charakter jako zasedání Městského národního výboru o dva měsíce dříve – byl představen program oslav, zrekapitulována historie města i chystané změny, projevy byly proloženy kulturní vložkou v podobě vystoupení dudáků.¹²⁵ Na dudy při této příležitosti zahrálo trio z řad slavných rodáků a krajanů – Josef Režný, vedoucí Prácheňského souboru písní a tanců, Jindřich Jindrák, člen opery Národního divadla a bývalý člen téhož souboru, a filmový režisér Zdeněk

¹²¹ *Strakonice zahájily jubilejní rok...*, Naše noviny, 2. 2. 1967; 22 (5).

¹²² *Dudácký prolog*, Jihočeská pravda, 17. 2. 1967; 23 (41).

¹²³ Viz např. *Strakonice – historie – kultura – vlastivěda* 4, září 1967, s. 24.

¹²⁴ *V příštím týdnu poprvé Strakonice*, Jiskra, 16. 2. 1967.

¹²⁵ *Nejen rodáci, ale i ostatní*, Naše noviny, 23. 2. 1967; 22(8).

Podskalský.¹²⁶ Následovala večerní beseda rodáků s občany v Jednotném závodním klubu.¹²⁷

Tato akce měla velký vliv především na pozdější překvapivě silný mediální ohlas slavností mimo Strakonice – například právě režisér Podskalský, absolvent strakonického gymnázia, při této příležitosti přislíbil natočit o Strakonících televizní estrádu a režírovat historický průvod městem v rámci hlavního dne oslav. Redaktor *Světa v obrazech* Jiří Čapek rovněž slíbil věnovat se ve svém médiu Strakonícím – výsledkem byla reportáž *Mládí města šestisetletého*.¹²⁸ Několik malířů přislíbilo ukázat svému rodnému městu svá díla v rámci několika výstav.¹²⁹ Stejně jako apel na pomoc občanů při rekonstrukci města tedy mělo toto setkání aktivizační charakter.

4.5 Strakonický dudák

V březnu také proběhla předpremiéra hry *Strakonický dudák aneb Hody divých žen*, secvičená dramatickým souborem při Jednotném závodním klubu ve Strakonících. Hra byla nastudována u příležitosti oslav výročí a zároveň jako soutěžní představení do Soutěže tvořivosti mládeže a pracujících.¹³⁰ Do oslav byla zapojena také další akce – III. Skupovy Strakonice, krajská přehlídka STMP, která proběhla v květnu.¹³¹ Hra v režii Karla Šmejkalů byla připravována už od listopadu předchozího roku a byla secvičena ve dvou skupinách, tedy každou roli měli nastudovanou dva herci. Podle režiséra nebylo k tomuto kroku přistoupeno pouze z důvodu možné alternace při onemocnění některého ze členů souboru, ale také proto, že o role byl velký zájem a každý ochotník považoval za čest v této hře vystupovat. Dcera Josefa Lady v korespondenci s režisérem svolila, aby výprava hry vycházela z návrhů jejího otce pro inscenaci Strakonického dudáka v Národním divadle, která měla premiéru v roce 1930.¹³²

Největší událostí, odkazující se k fenoménu „strakonického dudáka“, však byl bezpochyby první ročník Mezinárodního dudáckého festivalu. Jeho hlavním

¹²⁶ *Dudácké trio...*, Naše noviny, 20. 4. 1967, 22(16).

¹²⁷ *Nejen rodáci, ale i ostatní*, Naše noviny, 23. 2. 1967, 22(8).

¹²⁸ Jiří ČAPEK, *Mládí města šestisetletého*, Svět v obrazech, 27. května 1967; (22).

¹²⁹ *Dudácké trio...*, Naše noviny, 20. 4. 1967, 22(16).

¹³⁰ *Již v březnu*, Naše noviny, 26. 1. 1967; 22(4).

¹³¹ *Přípravy vrcholí*, Jihočeská pravda, 14. 4. 1967; 23(88).

¹³² *Strakonický dudák k výročí města*. Naše noviny, 2. 2. 1967, 22(5).

organizátorem byl Josef Režný. Festival volně navazoval na Jihočeské slavnosti písní a tanců, které se ve Strakonících konaly v letech 1955 až 1961. V jejich rámci jejich prvního ročníku se uskutečnil i I. sjezd jihočeských dudáků a o rok později také celostátní setkání dudáků.¹³³ Příležitostí ke konání festivalu nebylo jen výročí, ale i v mediálních ohlasech byl festival zasazen do mnohem širšího rámce – rok 1967 byl ekonomickou a sociální radou OSN prohlášen za Mezinárodní rok cestovního ruchu.¹³⁴

Mezinárodní dudácký festival se pravidelně koná dodnes a – spolu s některými urbanistickými úpravami města – je tak nejtrvalejší připomínkou oslav 600. jubilea. To je lehce paradoxní situace vzhledem k tomu, že původně s ním patrně v rámci oslav nepočítalo, jak naznačuje například pohled do celoročního plánu oslav.¹³⁵ V zápisech ze schůzí přípravné komise oslav se zmínka o Mezinárodním dudáckém festivalu poprvé objevuje až v dubnu 1967.¹³⁶

Organizace festivalu byla finančně podpořena dotacemi Jihočeského krajského národního výboru (40 000 Kčs), Okresním národním výborem Strakonice (25 000 Kčs) a Městským národním výborem Strakonice (30 000 Kčs). Obdobná částka, jakou přispěl Městský národní výbor, byla vybrána na vstupném (konkrétně 29 254 Kčs) a podstatná část se vybrala ještě za prodaná vystoupení (12 500 Kčs). Částečně přispěly České závody motocyklové (částkou 5 000 Kčs) a teplárna (200 Kčs). Podle předběžné zprávy finanční komise byl plánovaný rozpočet dodržen. Také ostatní dílčí komise, s lehkými výhradami vůči nedostatečnému počtu pořadatelů, byly s výslednou akcí spokojeny. Josef Režný coby předseda programové komise doporučil konání festivalu také následující rok – s tím výhledem, že by se tak do budoucna mohly Strakonice stát „*mezinárodním pojmem tohoto charakteru*“.¹³⁷

¹³³ *Strakonice, sobota 9. a neděle 10. září: dudáci, pištcí, tamboři.* Naše noviny, 24. 8. 1967, 22(33).

¹³⁴ *Co se nezapře?*, Jihočeská pravda 17. 5. 1967; 23 (116). *Jižní Čechy v Mezinárodním roce cestovního ruchu*, Jihočeská pravda, 18. 7. 1967; 23 (169). „*Strakonický dudy*“ bude slyšet všude. Naše noviny, 7. 9. 1967, 22(34).

¹³⁵ *600 Strakonice. Plán kulturních, společenských a sportovních akcí v jubilejním roce 1967*, Strakonice 1967.

¹³⁶ Státní okresní archiv Strakonice, fond Městský národní výbor, k. 201, Zápis ze schůze ústřední komise pro oslavy 600 let povýšení Strakonice na město, konané dne 13. dubna 1967.

¹³⁷ Státní okresní archiv Strakonice, fond Městský národní výbor, k. 201. Zápis ze schůze mezinárodního výboru dudáckého festivalu, konané dne 5. 10. 1967.

Také mediální ohlasy potvrzují, že navzdory nepříznivému počasí se organizátoři setkali s hojnou účastí a nadšením z řad diváků, politické reprezentace i účinkujících.¹³⁸ Do Strakonice se o víkendu 9. a 10. září sjelo celkem přes 200 účinkujících nejen z Československa, ale také z Velké Británie, Irska, Francie či Polska. Pro hlavní pořady byla připravena scéna na nádvoří hradu s kapacitou 2500 diváků a v zámecké zahradě s kapacitou 3000 diváků.¹³⁹ K příležitosti festivalu obnovil strakonický pivovar výrobu piva pod názvem Dudák.¹⁴⁰

K opakování festivalu byl podán podnět již v průběhu jeho prvního ročníku, mimo jiné také z úst tajemníka francouzského velvyslanectví, který byl pozván jako host. Brzy po festivalu se proto sešli zástupci vládního výboru pro cestovní ruch ministerstva kultury a Ústředního domu lidové umělecké tvořivosti, aby projednali možný další ročník.¹⁴¹ Ten byl připravován na 5.–8. září 1968, ale kvůli událostem srpna 1968 byl na poslední chvíli zrušen a druhý ročník se konal až v září 1969.¹⁴²

4.6 Bejvávalo: Já jsem ze Strakonice

S Prácheňským souborem písní a tanců úzce spolupracoval také již zmíněný Zdeněk Podskalský, který do Strakonice situoval jeden z dílů svého televizního cyklu *Bejvávalo* s podtitulem *Já jsem ze Strakonice*. Slovy režiséra: „*Pořad má historický rámec, použili jsme trochu folklóru, budou se zpívat jihočeské písničky, tancovat dřevákový tanec. (...) Chceme [folklór] lidem interpretovat nenuceně. V minulosti se folklóru jeho profanací značně ublížilo.*“^{143,144} Pořadem ve formátu hudební komedie provázela Jiřina Bohdalová, a kromě Prácheňského souboru a dalších strakonických občanů v menších rolích v něm účinkovali Josef Bek, Josef Zíma či Pavlína Filipovská.

I přes obsazení místními soubory a občany se mohla objevit kritika nedostatečně autentické reprezentace města, o čemž svědčí mimo jiné také dopis

¹³⁸ *Zadudej, dudáku*, Jihočeská pravda, 11. 9. 1967; 23 (216).

¹³⁹ *Mezinárodní dudácký festival*, Jihočeská pravda, 18. 8. 1967; 23(196).

¹⁴⁰ *Opět „dudák“*, Jihočeská pravda, 26. 8. 1967; 23 (203).

¹⁴¹ *Dudácké dozvuky*, Jihočeská pravda, 13. 9. 1967; 23 (218).

¹⁴² REŽNÝ, Josef a VESELÁ, Irena. *Mezinárodní dudácké festivaly Strakonice*. Strakonice: Město Strakonice, 2002, s. 10.

¹⁴³ *Jak se dělá „Bejvávalo“ – Já jsem ze Strakonice*, Jihočeská pravda, 9. 9. 1967; 23 (215).

¹⁴⁴ Podskalský zde patrně naráží na výše zmíněný fenomén tzv. „nové tvorby“ ve folklorním hnutí a jeho využívání, k jehož částečnému přehodnocení docházelo od konce 50. let.

Josefa Švece z Prahy, adresovaný ústřednímu výboru oslav při Městském národním výboru Strakonice, podle nějž *„píseň není vždy vše a ty, které byly zpívány, mohly znít dobře z úst mnohých mladých dělnic z továren, nebo zpěváků místního uměleckého souboru „Prácheň“. Poněvadž znám velmi dobře kulturní sílu mnohých Strakoňáků, i Strakonic samých, jsem si jist v dokonalejší projev těchto lidových umělců, než-li umělců profesionálních...“* Autor dopisu dále kritizuje *„vědomé opomenutí“* strakonických dělnických stávek.¹⁴⁵

Pořad se natáčel od 28. srpna na hradním nádvoří.¹⁴⁶ Část štábu pak Strakonice znovu navštívila během hlavních oslav, kde Zdeněk Podskalský rovněž režíroval hlavní průvod.¹⁴⁷ Role Bavora IV. se v něm ujal herec Lubomír Kostelka, který v této roli účinkuje jak ve scénách z nádvoří na počátku filmu, kde předčítá listinu v původním latinském znění, tak v pozdějších scénách z průvodu. Kromě listiny, u níž Jiřina Bohdalová zmiňuje přesné datum, ale nesprávně tvrdí, že Bavor IV. *„povýší Strakonice na město“*, jsou zmiňovány i další momenty z historie města. V těch ale dochází ke směsi fikce s realitou, ať se již jedná o pověst o „bílé paní“ Perchtě (jejíž roli zde hraje právě Bohdalová), nebo o propojení tylovských motivů s historií strakonického textilního průmyslu:

„Jak jste si jistě všimli, poskočili jsme zase o nějaké to století dopředu. Zrovna se k nám z Turecka vrátil Švanda dudák a díky panu Josefu Kajetánu Tylovi přinesl (...) zcela novou světovou módu. No, a právě tato móda velice zajímala pana Wolfa Fürtha, takto soukeníka a punčocháře, který jakmile se dozvěděl, že Turci nosí na hlavách fezy, začal je hned také vyrábět, a to roku 1846. Ovšem tedy tato móda se u nás nijak neujala – no tak podívejte se, jak by to vypadalo...“ Následuje scéna rušné ulice před podnikem Fezko, kde mají všichni obyvatelé Strakonic na hlavách fezy. *„Takže od té doby vyrábíme fezy jenom na export,“* pokračuje Bohdalová. *„To se tedy spíš u nás ujali dudáci. Těmi se to tady ve Strakonicích jenom hemží.“* V následujících záběrech pak můžeme pozorovat dudáky a dudačky, jak za hrani písne *Já jsem ze Strakonic* vystupují z různých objektů – z brány strakonického

¹⁴⁵ Státní okresní archiv Strakonice, fond MěNV Strakonice, Dokumentace oslav 600 let Strakonic, balík č. 53, Dopis Josefa Švece z 5. ledna 1968.

¹⁴⁶ Podskalský a Bohdalová natáčeji, Jihočeská pravda, 30. 8. 1967; 23(206).

¹⁴⁷ V neděli staročeská pout'. Oslavy 600. výročí Strakonic vrcholí, Jihočeská pravda, 28. 9. 1967; 23 (231).

hradu, z obchodu s lahůdkami, z vesnického stavení, ze vchodu domu na panelovém sídlišti a z restaurace na náměstí, kde se všichni sejdou.¹⁴⁸

Další části města a okolí se ve filmu objevují i v dalších scénách – centrum města, kterým prochází průvod, rodný dům Josefa Skupy či potok před úpravou v rámci výše zmíněné „akce Soutok“. Několik záběrů pochází také z vesnického prostředí – „*porodní babička z 19. století*“ na motocyklu či hudební scény s Prácheňským souborem písní a tanců.¹⁴⁹ V jedné z těchto scén souboru předzpívává souboru část písně *babička* – dodává tak celému vystoupení na autenticitě. Zároveň představuje reminiscenci na terénní sběr folklorního materiálu, který mnohé soubory ve spolupráci s profesionálními etnografy prováděly především v 50. letech; přímo v kontextu Prácheňského souboru byla tato činnost zachycena v krátkém filmu Ladislava Rychmana *Hrály dudy* (1953).¹⁵⁰

4.7 600 let Strakonice v amatérském filmu

Bejvávalo ale nebylo jediným filmem, který o Strakonicích u příležitosti výročí vznikl. Předcházel mu amatérský film místního fotokroužku. Zástupce fotokroužku na schůzi ústřední komise oslav popsal chystaný obsah filmu takto: „...začíná Strakonickým dudákem s hudbou a titulky, panorama Strakonice, /sever, jih, východ, západ/. Z toho se přejde na Sídliště, stadion, sportovní zápolení, výstavba, tj. moderní část města. Z toho pak přejde se na akce „Z“, na nové prodejny /Dimitrovka, nádraží, elektrifikace, podniky/, z toho dále na jesle, mateřské školy, JZK, besedu s rodáky, Skupovy Strakonice, dudácký festival, event. Konopickou¹⁵¹ a Staročeskou svatbu, lid. milice, 1. a 9. máj, úryvek ze Spartakiády, položení zákl. kamene Fezko, výstava obrazů Jarko Dvořáka-Šumavského, odhalení pomníku F. L. Čelakovského, historický průvod a slavnostní zasedání MěstNV na závěr oslav.“¹⁵²

¹⁴⁸ *Bejvávalo. Já jsem ze Strakonice* [film]. Režie Zdeněk PODSKALSKÝ. ČSSR, 1967.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ *Hrály dudy* [film]. Režie Ladislav RYCHMAN. ČSSR, 1953.

¹⁵¹ Konopická je v Pošumaví obdobou dožínky, jedná se o oslavu po ukončení sklizně lnu. Více např. LAUDOVÁ, Hana. *Konopická – lidový zvyk, zábava a slavnost jihočeského Pošumaví*. In: *Český lid* 47, 1960, s. 120–129 a 159–170.

¹⁵² Státní okresní archiv Strakonice, fond MěNV Strakonice, k. 201, Zápis ze schůze ústřední komise oslav 600. výročí povýšení Strakonice na město, konané dne 5. VII. 1967.

Na rozdíl od Podskalského filmu tak tento amatérský snímek nevěnuje historii Strakonice (a pokud, tak prostřednictvím prostého záznamu oslav výročí či právě vyobrazením folklorismu, tedy záběrem na dudáka, konopickou nebo staročeskou svatbou). Současnost kromě oslav výročí a do něj implementovaných akcí prezentují také další festivity širšího charakteru – 1. máj či spartakiáda. Současnost města je pak charakterizována pokrokem – film neukazuje například strakonický hrad či historické centrum města, ale sídliště, sportovní stadion, nové prodejny, podniky či jesle a mateřské školy. Ty je možné vnímat také jako symbol mládí, podobně jako sportovní zápolení. Podobná tropa mládí se pak rovněž opakuje v některých článcích, například v těch pod názvem *Mládí města šestisetletého*¹⁵³ či *Město mladé 600 let*.¹⁵⁴

4.8 Hlavní oslavy

Hlavní oslavy se konaly od pátku 29. září do neděle 1. října, kdy vyvrcholily odhalením památníku Františka Ladislava Čelakovského v devět hodin dopoledne. Tomuto slavnostnímu aktu byli kromě dvou Čelakovského potomků a delegace městského a krajského národního výboru přítomni také tajemník ÚV KSČ Lubomír Štrougal či náměstek ministra kultury a informací Miloslav Bůžek. Za zvuku Smetanovy České písně v podání pěveckého souboru z Fezka byl pak pomník odhalen předsedou městského národního výboru Václavem Černým a autorem sochy Břetislavem Bendou. Delegace se následně odebrala na hrad, kde si prohlédla muzeum, a na Václavskou pouť.¹⁵⁵ Odpoledne po druhé hodině prošel městem slavnostní průvod asi tisíce občanů představující historický vývoj města. Z dochovaných obrazových materiálů je patrné, že kromě středověku byly reprezentovány i další období z dějin města či jednotlivé podniky.¹⁵⁶ Na průvod navazovala estráda a inscenace staročeské svatby na hlavním nádvoří. Zároveň po celý den probíhala pouť se staročeským jarmarkem.¹⁵⁷

¹⁵³ Jiří ČAPEK, *Mládí města šestisetletého*, Svět v obrazech, 27. května 1967; (22).

¹⁵⁴ Vladimír STUHL, *Město mladé 600 let*, Květy, 30. září 1967; (39).

¹⁵⁵ *Tečka za výročím. Tajemník ÚV KSČ L. Štrougal ve Strakonících*, Jihočeská pravda, 2. 10. 1967; 23 (234).

¹⁵⁶ Fotodokumentace oslav 600 let Strakonice, archiv Muzea středního Pootaví ve Strakonících.

¹⁵⁷ *V neděli staročeská pouť. Oslavy 600. výročí Strakonice vrcholí*, Jihočeská pravda, 28. 9. 1967; 23 (231).

Bůžkův slavnostní projev, který využil odkazu Čelakovského k útoku na kritiky politicky angažovaných umělců 50. let a vyjádřil záměr „normalizovat“ situaci, byl parafrázován a citován v reportáži z oslav, která vyšla na titulní straně deníku *Jihočeská pravda*.¹⁵⁸ Ministerský náměstek se ve svém projevu, až na letmou zdravici na závěr, v podstatě nevěnoval Strakonícím ani jejich dějinám, ale hodnotil význam Čelakovského, kterého „jeho dílo, sepětí s lidem, bojujícím o svoji existenci a skutečný ohlas jeho činnosti umělecké (...) učinili (...) čelným představitelem národního obrození. Sama desetiletí tak oddělila nedůslednosti i omyly v politickém nazírání, aby ještě více zdůraznila jeho kladný umělecký a společenský význam tvorby...“ Podobným omylem jsou podle něj také „názory, pronášené na IV. sjezdu spisovatelů, že přerušení vývoje naší kultury nejprve okupací a v zápětí stalinismem na téměř 30 let a její snížení na úroveň planého propagandismu to byla tragedie, jak říká M. Kundera, která hrozila odsoudit český národ na periferii Evropy,“ stejně jako „špatně a naivně podvržený Manifest t. zv. československých umělců, jímž nepřátelé republiky v Londýně rozpoutali štvavou kampaň proti Československu.“

Význam uměleckého díla podle něj „nebyl nikdy určován subjektivními názory, ale praktickou účastí na přeměně světa, jeho společenským působením. (...) Teprve v pozitivním a kladném vztahu díla k proměnám skutečnosti a silám které vedou zápas o přeměnu světa je dán jeho progresivní charakter.“ Zároveň představuje vizi toho, jak by mělo ministerstvo „jako státní orgán hájit v rozvoji umělecké tvorby společenské zájmy. (...) Umělci musí být jistě přiznána plná svoboda jeho tvorby, neomezená žádnými zábranami. Avšak stejně tak musí být přiznána i svoboda státnímu orgánu, hájit společenský zájem tam kde je ohrožován. Svoboda rozhodnout, zda to či ono dílo bude za veřejné prostředky realizováno. (...) Svoboda reklamovaná pro jednoho, musí být přiznána i ostatním.“¹⁵⁹

Hlavní projev oslav tak, na rozdíl kupříkladu od televizního filmu Zdeňka Podskalského, příliš materiálu pro analýzu lokální identity nenabízí. Na druhou stranu jeho zacílení na aktuální společensko-politické téma, stejně jako přítomnost nejen místních, ale také krajských a celostátních politických elit v čele

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Státní okresní archiv Strakonice, fond MěNV Strakonice, Dokumentace oslav 600 let Strakonice, balík č. 53, Projev soudruha náměstka Brůžka při odhalení pomníku F. L. Čelakovského.

s tajemníkem ÚV KSČ, zasazuje tuto lokální festivitou do státního rámce, a umocňuje tak její význam. Ten posilují také zmínky o oslavách v celostátních médiích různých zaměření, ať již několikrát zmíněný pořad v Československé televizi, reportáž z Mezinárodního dudáckého festivalu v časopise *Květy*,¹⁶⁰ článek ve *Světě v obrazech*¹⁶¹ či číslo časopisu *Národní výbory*.¹⁶²

Vyvrcholení oslav se stalo příležitostí pro bilanci na stránkách regionálního tisku. Jak v *Našich novinách*, tak v *Jihočeské pravdě* vyšly speciální články věnované Strakonici. Kromě listiny z roku 1467 je z historie města zmiňováno především 19. století – Čelakovský, dělnické stávky a kořeny výroby textilu.^{163,164} Stejně jako v mnoha jiných článcích se i tady jako tři hlavní asociace se Strakonici opakují dudy, Fezko a České závody motocyklové. Průmyslová výroba, její tradice i její akcelerace po roce 1945, jsou funkcionáři KSČ v odpovědích na anketní otázku akcentovány jako hybná síla rozvoje města. Důraz je kladen také na pokrok a budoucí vývoj, mimo jiné v souvislosti s urbanistickými zásahy do podoby města.^{165,166}

4.9 Závěr

Lokální elity měly v případě jubilejního roku možnost reflektovat jak současnost, tak minulost města, přičemž (dis)kontinuita v naraci má svůj ideologický rozměr.¹⁶⁷ Současnost byla prezentována jako logické vyústění minulého vývoje dějin města, jehož rozvoj pokračuje stále dál. Pokud bychom se pokusili tuto temporalitu typologizovat za pomoci spektra sociálního času Georgese Gurvitche, pak se v roce 1967 setkáváme především se *stálým časem* (*enduring*

¹⁶⁰ Vladimír STUHL, *Město mladé 600 let*, *Květy*, 30. září 1967; (39). Ke Strakonici se vztahuje i design titulní a zadní strany obálky tohoto čísla, stejně jako ukázka z díla Františka Ladislava Čelakovského.

¹⁶¹ Jiří ČAPEK, *Mládí města šestisetletého*, *Svět v obrazech*, 27. května 1967; (22).

¹⁶² Zdeněk CVRČEK – Vladimír ČECH, *Dudy + fezy + motocykly = Strakonice*, *Národní výbory* 19, září 1967. *Kulturní život má ve Strakonici dávno tradici*. Tamtéž. *Vzhled Strakonice se mění*. Tamtéž. *Strakonice z hlediska historie umění*. Tamtéž.

¹⁶³ *Strakonice – 600 let*, *Jihočeská pravda*, 30. 9. 1967; 23(233).

¹⁶⁴ *Naše noviny* 22(38), 28. 9. 1967. Např. články: *S elánem i po jubilejním roce; Jak šly městem dějiny...*; *Několik kapitol z historie dělnického hnutí ve Strakonici*; *Básník a jeho město*.

¹⁶⁵ *Přejí městu k výročí*, *Naše noviny*, 28. 9. 1967; 22(38).

¹⁶⁶ *Perspektivy jubilanta. Strakonice – 600 let*, *Jihočeská pravda*, 30. 9. 1967. 23(233).

¹⁶⁷ WHITE, Hayden. *Metahistorie*. Viz ŠIMA, Karel. Narace. In: STORCHOVÁ, Lucie (ed.), *Koncepty a dějiny. Proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha: Scriptorium, 2014, s. 92.

time), tedy pro lokální společenství typickým kontinuálním pojetím času, v němž se minulost odráží v současnosti a budoucnosti.¹⁶⁸ Tomuto pojetí napomáhají jak zvolené festivitní formy (například odhalení pomníku – tedy poměrně tradiční festivity zanechávající trvalý fyzický a hodnotový odkaz budoucím generacím – jako vyvrcholení oslav), tak akcentované symboly.

Z těch vynikají konkrétně průmysl (fezy a motocykly jako jeho nejznámější produkty a dělnické stávky), František Ladislav Čelakovský jako nejslavnější strakonický rodák a dudáci. Ačkoli jsou tyto symboly lokálně specifické, fungují také díky logickému zapojení jak do výše nastíněného pojetí vztahu mezi minulostí, současností a budoucností, tak do vzorců socialistické kultury jako celku. Nejtypičtější ukázkou je právě důraz na průmysl,¹⁶⁹ který nabízí možnost reflektovat jak minulost prostřednictvím odkazů na minulost podniků, tak i roli v současnosti a budoucnosti města jako jeho *hybné síly*. Zatímco toto téma je možné vnímat v kontextu tradičního socialistického uvažování,¹⁷⁰ důraz na postavu Čelakovského či dudáky poukazuje na specifikum české, potažmo československé poválečné komunistické kulturní politiky vycházející z Nejedlého pojetí dějin.¹⁷¹

Tematizace slavných rodáků v rámci regionálních dějin není ničím překvapivým a také způsoby, kterými je Čelakovský připomínán, jsou poměrně tradiční – slavnostní odhalení pomníku a medailonky, popř. úryvky básní v periodikách.¹⁷² Mnohem komplexnější situace u „strakonického dudáka“. Ten byl připomínán v podstatě doslovně – inscenací hry *Strakonický dudák aneb Hody divých žen* Josefa Kajetána Tyla souborem Jednotného závodního klubu – i prostřednictvím zmínek v reprezentativních člancích o Strakonících. Nejpodstatněji však vystoupením „skutečných dudáků“, především z řad

¹⁶⁸ GURVITCH, Georges. *The spectrum of social time*, Dordrecht (1964). Citováno dle HARVEY, David. *The Condition of Postmodernity*, Malden, Oxford 1990, s. 224–225.

¹⁶⁹ Tím se zabývá například více než polovina stránky věnované jubileu Strakonice v *Jihočeské pravdě. Perspektivy jubilanta. Strakonice – 600 let*, Jihočeská pravda 233, 30. 9. 1967. 23(233).

¹⁷⁰ K tomu více například Dieter LANGEWIESCHE, Fortschritt als sozialistische Hoffnung. In: SCHÖNHOFEN Klaus a Dietrich STARITZ (Ed.), *Sozialismus und Kommunismus im Wandel*, Kolín nad Rýnem 1993, s. 39–55, především s. 47–51.

¹⁷¹ K významu národního obrození viz např. MACURA, Vladimír. Obrození, in: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*, Praha: Academia, 2008, s. 131–146.

¹⁷² Např. *Perspektivy jubilanta. Strakonice – 600 let*, Jihočeská pravda, 30. 9. 1967. 23(233), *Básník a jeho město*, Naše noviny, 28. 9. 1967; 22(38) či *Prameny poezie. František Ladislav Čelakovský*, Květy, 30. září 1967 (39).

Prácheňského souboru písní a tanců, a to jak ve filmu z cyklu *Bejvávalo*, tak především v rámci Mezinárodního dudáckého festivalu.

Díky jisté abstraktnosti se „strakonický dudák“ v rámci oslav stal ideálním styčným bodem: mezi fikcí a realitou (jako v případě Švandy, který do Strakonic přinesl zbrusu novou světovou módu – fezy), mezi venkovem a městem (jako v případě Prácheňského souboru doprovázejícího zpěv vesnické babičky), mezi Strakonicemi a světem (jako v případě Mezinárodního dudáckého festivalu), mezi jednotlivci (jako v případě *ad hoc* vytvořeného dudáckého tria na slavnostním setkání dudáků) i mezi minulostí, současností a – jak ukáže další vývoj Mezinárodního dudáckého festivalu nebo oslavy 650. výročí v roce 2017 – budoucností.

5. Závěr

Podrobnější pohled na oslavy 600. výročí města Strakonice ukázaly, že „strakonický dudák“ je nejvšestrannějším symbolem strakonické lokální identity. Jak v rámci samotných festivů, tak v rámci jejich mediálních ohlasů je totiž možné připomínat ho mnoha různými způsoby – jako ústřední postavu známé divadelní hry, jako hlavní koncept mezinárodního festivalu, jako formu připomínání minulosti, jako užitečnou zkratku mezi jednotlivými historickými událostmi či jako důkaz kulturního života v jinak průmyslově orientovaném městě.

Za podmínku úspěchu symbolu „strakonického dudáka“ v procesu konstruování lokální identity považují jednak výše naznačenou mnohoznačnost tohoto fenoménu, jednak snadnou politickou instrumentalizaci folklorismu obecně. Jak naznačila kapitola věnovaná Prácheňskému souboru písní a tanců, limity, v nichž folklorní hnutí fungovalo, se velmi rychle posouvaly a soubor se jim byl schopen přizpůsobit. Zároveň folklorismu vždy příslušel status tradice – ať již té „pokrokové“ v 50. letech, nebo více historizující v průběhu let šedesátých – a bylo tedy možné ho snadno využít k legitimizaci politické moci. Jak dokazuje tato práce, neprobíhala tato instrumentalizace pouze na celostátní úrovni, ale právě v procesu identifikace také v lokálním rozměru.

Že byla konstrukce lokální identity kolem symbolu „strakonického dudáka“ úspěšná dokazuje také pohled do dnešních Strakonic. Prácheňský soubor písní a tanců i Mezinárodní dudácký festival doposud existují a ve veřejném prostoru města se nacházejí čtyři pomníky věnované dudáctví, vzniklé po roce 2000 – velké dudy na kruhovém objezdu blízko městského nádraží, Švanda dudák v životní velikosti uprostřed Velkého náměstí, Dorotka z téže Tylovy divadelní hry na Podskalí a symbolicky mezi dvěma hlavními dějišti Mezinárodního dudáckého festivalu, strakonickým hradem a letním kinem, socha jeho zakladatele a dlouhodobého vedoucího Prácheňského souboru písní a tanců Josefa Režného.

6. Seznam literatury a pramenů

6.1 Literatura

6.1.1 Články

- BAUSINGER, Hermann. „Folklorismus“ jako mezinárodní jev. *Národopisné aktuality*, 1970; 7 (3–4).
- BRUBAKER, Rogers, COOPER, Frederick. *Beyond „Identity“*. Theory and Society. 2000, 29(1).
- JANČÁŘ, Josef. *Institucionalizace folklorismu v českých zemích*. *Národopisná revue*, 2015; 25 (4).
- KRIST, Jan a PAVLICOVÁ, Martina. *Národní ústav lidové kultury a Mezinárodní folklorní festival ve Strážnici. (K 60. výročí založení ústavu a 70. výročí konání festivalu)*. *Národopisná revue*, 2015; 25 (4).
- LAUDOVÁ, Hana. *Konopická – lidový zvyk, zábava a slavnost jihočeského Pošumaví*. In: *Český lid* 47, 1960, s. 120–129 a 159–170.
- MARKL, Jaroslav. *Mezinárodní festival dudáků – Strakonice 1978*. *Český lid*, 1979; 66 (3).
- PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. (2018). „Něco za něco...“: *Folklorní hnutí v českých zemích ve světle totalitární kulturní politiky*. *Český lid*, 2018; 105 (2).
- PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Folklorismus v historických souvislostech let 1945–1989 (na příkladu folklorního hnutí v České republice)*. *Národopisná revue*, 2008; 18 (4).
- STAVĚLOVÁ, Daniela. *Zítř se bude tančit všude, aneb jak jsme se protancovali ke svobodě. Dichotomie tzv. folklorního hnutí druhé poloviny 20. století*. *Český lid*, Praha, 2017; 104 (4).
- ŠIMA, Karel. *Od obyčejů k performancím aneb jak studovat festivity moderní doby?*. *Studia Ethnologica Pragensia*, 2017; (1).
- ŽÍŽKOVÁ, Lenka. *Slavné počátky a neslavné konce Krásné jizby a Ústředí lidové umělecké výroby*. *Národopisná revue*, 2008; 18 (3).

6.1.2 Monografie, sborníky a katalogy

- BARTLOVÁ, Milena a kol. *Budování státu: reprezentace Československa v umění, architektuře a designu*. Praha: UMPRUM, 2015.
- BARTLOVÁ, Milena a kol. *Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity*. PRAHA: UMPRUM, 2017.
- FEINBERG, Joseph Grim. *Vrátit' folklór ľudom: dialektika autentickosti na súčasnom Slovensku*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2018.
- HARVEY, David. *The Condition of Postmodernity*, Malden, Oxford 1990.
- HOLÝ, Ladislav. *The little Czech and the great Czech nation. National identity and the post-communist transformation of society*. Cambridge, 1996.
- JANČÁŘ, Josef a KRIST, Jan. *Národopisné slavnosti a folklorní festivaly v České republice*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2007.
- JANČÁŘ, Josef. *Etnografie na Moravě a ve Slezsku v limitech 20. století*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2014.
- Klaus SCHÖNHOFEN, Dietrich STARITZ (Ed.), *Sozialismus und Kommunismus im Wandel. Hermann Weber zum 65. Geburtstag*, Kolín nad Rýnem: Bund-Verlag, 1993.

- KŘÍŽOVÁ, Alena, PAVLICOVÁ, Martina a VÁLKA, Miroslav. *Lidové tradice jako součást kulturního dědictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.
- MACURA, Vladimír. *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*, Praha: Academia, 2008.
- PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ (ed.). *Od folkloru k folklorismu. Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997.
- REŽNÝ, Josef a Irena VESELÁ. *Mezinárodní dudácké festivaly Strakonice*. Strakonice: Město Strakonice, 2002.
- REŽNÝ, Josef. *Po stopách dudáků na Prácheňsku*. Strakonice: Muzeum středního Pootaví, 2004.
- ROUBAL, Petr. *Československé spartakiády*. Praha: Academia, 2016.
- SCHÖNHOFEN Klaus a Dietrich STARITZ (Ed.). *Sozialismus und Kommunismus im Wandel*, Kolín nad Rýnem 1993.
- STORCHOVÁ, Lucie (ed.). *Koncepty a dějiny. Proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha: Scriptorium, 2014.
- VONDRUŠKOVÁ, Alena (ed.). *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí v Čechách*. Strážnice: Ústav lidové kultury Strážnice, 2000.
- WALSDORF, Hanna. *Bewegte Propaganda. Politische Instrumentalisierung von Volkstanz in den deutschen Diktaturen*. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2010.
- WINTER, Tomáš a Pavla MACHALÍKOVÁ (ed.). *Jdi na venkov! Výtvarné umění a lidová kultura v českých zemích 1800–1960*. Řevnice a Praha: Arbor vitae societas a Artefactum - nakladatelství Ústavu dějin umění AV ČR, v.v.i., 2019.
- ZAHRA, Tara. *Kidnapped souls: national indifference and the battle for children in the Bohemian Lands, 1900-1948*. Ithaca: Cornell University Press, 2008.

6.1.3 Online zdroje

- GA17-26672S. Tíha a beztíže folkloru: Folklorní hnutí druhé poloviny 20. století v českých zemích. In: *TA ČR Starfos* [online]. Nedatováno [cit. 10. 8. 2019]. Dostupné z: <https://starfos.tacr.cz/cs/project/GA17-26672S>.
- HARASIMOWICZ, Marta Maria. Československá spartakiáda jako příklad novodobého mýtu [online]. 2017 [cit. 22. 2. 2018]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/137504>. Vedoucí práce Petr A. Bílek.
- Karel SKALICKÝ, *Tak jako prach větrem rozvátý... Historické poznámky na okraj letošního výročního roku města*. Zpravodaj města Strakonice 1 [online]. Leden 2017 (1), s. 14-15. [cit. 24. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.strakonice.eu/sites/default/files/zpravodaj/2017/zpst201701.pdf>.
- McLEAN, Fiona. Introduction: Heritage and Identity, *International Journal of Heritage Studies*. [online] 2006; 12(1), s. 3-7. [cit. 25. 1. 2019] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13527250500384431>.
- O nás. In: *Národní ústav lidové kultury* [online]. 8. 3. 2017 [cit. 9. 8. 2019]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/nulk-2/>.
- Přehled vydaných sborníků. In: *Národní ústav lidové kultury*. [online]. 19. 2. 2017. [cit. 22. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/2017/02/19/prehled-vydanych-sborniku/>.
- SOUKUPOVÁ, Hana. První třídu absolvovala etnografka Jitka Staňková tajně a dodnes nemá žádné vysvědčení. In: *Český rozhlas České Budějovice* [online]. 25. 8. 2018 [cit. 1. 8. 2019]. Dostupné z: <https://budejovice.rozhlas.cz/prvni-tridu-absolvovala-etnografka-jitka-stankova-tajne-a-dodnes-nema-zadne-7037372>.

ŠIMA, Karel. Co je a co není lidové?. In: *artalk.cz*. [online]. 24. 4. 2019 [cit. 8. 8. 2019]. Dostupné z: <https://artalk.cz/2019/04/24/co-je-a-co-neni-lidove/>.

6.2 Prameny

6.2.1 Archivní prameny

Archiv Muzea středního Pootaví ve Strakoniciích, Fotodokumentace oslav 600 let Strakonice.

Státní okresní archiv Strakonice, fond Městský národní výbor Strakonice.

Státní okresní archiv Strakonice, fond Prácheňský soubor lidových písní a tanců.

Všeodborový archiv ČMKOS, osobní fond AZ.

6.2.2 Periodika

Jihočeská pravda

Jiskra

Květy

Literární noviny

Národní výbory

Naše noviny

Rudé právo

Svět v obrazech

Tanečním souborům. Informativní list pro okresní poradní sbory

6.2.3 Audiovizuální prameny

Bejvávalo. Já jsem ze Strakonice [film]. Režie Zdeněk PODSKALSKÝ. ČSSR, 1967.

Hrály dudy [film]. Režie Ladislav RYCHMAN. ČSR, 1953.

Hvězda padá vzhůru [film]. Režie Ladislav RYCHMAN, ČSSR, 1974.

Zítřka se bude tančit všude [film]. Režie Vladimír VLČEK. ČSR, 1952.

6.2.4 Publikace

600 Strakonice. Plán kulturních, společenských a sportovních akcí v jubilejním roce 1967, Strakonice (1967).

Almanach Prácheňského souboru. Praha: Orbis, 1975.

FROLEC, Václav (ed.): *Lidové umění a dnešek*. Brno: Blok, 1977.

HAVLÍČEK, Stanislav. *Strážnické slavnosti: svědek nového rozmachu lidového umění v naší vlasti*. Gottwaldov: Krajské museum, 1955.

KARBUSICKÝ, Vladimír (ed.). *Ej, nota, notečka: nové lidové písně*. Praha: SNKLHU, 1954.

NEJEDLÝ, Zdeněk: *Za kulturu lidovou i národní*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953. HAVLÍČEK, Stanislav. *Strážnické slavnosti: svědek nového rozmachu lidového umění v naší vlasti*. Gottwaldov: Krajské museum, 1955.

REŽNÝ, Josef (ed.). *Almanach Prácheňského souboru 1949-1999*. Strakonice: Prácheňský soubor písní a tanců, 1999.

REŽNÝ, Josef (ed.). *Almanach Prácheňského souboru 1979*. Strakonice: Dům kultury ROH, 1979.

REŽNÝ, Josef. *Almanach Prácheňského souboru: k 25. výročí Dudácké kapely ze Strakonice a k 15. výročí Prácheňského souboru*. Strakonice: Jednotný závodní klub ROH, 1965.

Směrnice pro činnost souborů a kroužků lidové umělecké tvořivosti v kulturních zařízeních ROH a závodech. Praha: ROH ÚRO, 1954.

Strakonice – historie – kultura – vlastivěda 4, září 1967.

Závazek města Strakonice k 50. výročí Velké říjnové socialistické revoluce a k 600. výročí povýšení Strakonice na město, Strakonice (1967).